

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Komparace indikátorů trvale udržitelného rozvoje
v České republice a v zahraničí**

**Comparison of indicators of sustainable development
in the Czech Republic and abroad**

Michala Mathauserová

Plzeň 2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michala MATHAUSEROVÁ**
Osobní číslo: **K13B0385P**
Studijní program: **B6209 Systémové inženýrství a informatika**
Studijní obor: **Informační management**
Název tématu: **Komparace indikátorů trvale udržitelného rozvoje
v České republice a v zahraničí**
Zadávací katedra: **Katedra ekonomie a kvantitativních metod**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Definujte pojem trvale udržitelný rozvoj.
2. Charakterizujte základní pilíře a principy trvale udržitelného rozvoje.
3. Představte oblasti a problémy, kterých se trvale udržitelný rozvoj nejvíce dotýká.
4. Analyzujte vybrané indikátory udržitelnosti.
5. Porovnejte vybrané země pomocí indikátorů udržitelnosti.
6. Zhodnoťte získané výsledky a formulujte závěr.

Rozsah grafických prací:

Rozsah kvalifikační práce: **40 - 60 stran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- **JENÍČEK, Vladimír, FOLTÝN, Jaroslav.** *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 352 s. ISBN 978-80-7400-326-4.
- **MAIER, Karel a kol.** *Udržitelný rozvoj území.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2012, 253 s. ISBN 978-80-247-4198-7.
- **MOLDAN, Bedřich.** *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí: situace v České republice.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, 307 s. ISBN 978-80-7184-434-1.

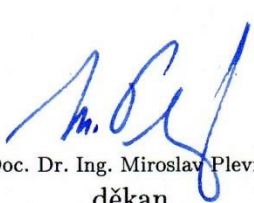
Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Pavla Říhová

Katedra ekonomie a kvantitativních metod

Datum zadání bakalářské práce: **23. října 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. dubna 2016**

Doc. Dr. Ing. Miroslav Plevný
děkan

Ing. Mgr. Milan Švoboda, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 23. října 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Komparace indikátorů trvale udržitelného rozvoje v České republice a v zahraničí“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 25. 4. 2016

.....

podpis autora

Poděkování

Ráda bych poděkovala Ing. Pavle Říhové za odborné vedení práce, podnětné návrhy, cenné rady a ochotu projevenou při konzultacích.

OBSAH

ÚVOD	7
1 TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ	9
1.1 DEFINICE	9
1.2 VZNIK A VÝVOJ KONCEPCE	10
1.3 ZÁKLADNÍ PILÍŘE A PRINCIPY TUR	16
1.4 HLAVNÍ OBLASTI A PROBLÉMY TUR.....	19
1.5 ORGANIZACE A UDÁLOSTI ZABÝVAJÍCÍ SE TUR.....	26
1.6 VYBRANÉ NÁSTROJE TUR	28
2 INDIKÁTORY	30
2.1 VÝVOJ INDIKÁTORŮ	30
2.2 VÝBĚR INDIKÁTORŮ	31
2.3 OBLASTI SLEDOVANÉ V ČR.....	32
2.3.1 Zadluženost domácností	34
2.3.2 Hrubý domácí produkt na osobu.....	38
2.3.3 Přístup k internetu.....	41
2.3.4 Ekologická stopa.....	45
2.3.5 Celková zahraniční rozvojová spolupráce	48
2.4 OBLASTI SLEDOVANÉ EUROSTATEM A SVĚTOVOU BANKOU	51
2.4.1 Populace s nejvýše nižším sekundárním vzděláním	51
2.4.2 Naděje dožití při narození.....	54
2.5 DALŠÍ INDIKÁTORY	56
2.5.1 Index lidského rozvoje.....	56
2.5.2 Index lepšího života	58
ZÁVĚR	60

SEZNAM OBRÁZKŮ	62
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65

ÚVOD

V posledních desetiletích míří naše civilizace kupředu rychlejším tempem než kdykoliv předtím. Co bylo včera nové, dnes již zdaleka nemusí stačit. Ať už se jedná o jednotlivá odvětví národního hospodářství, informační a komunikační technologie, dopravu, vědu, výzkum a vývoj, životní prostředí, politiku nebo třeba kulturu, v každé z těchto oblastí dnešní společnost touží hledat nové přístupy, neustále zlepšovat současná řešení z hlediska produktivity, efektivity či zisku a v mnoha případech také nacházet řešení úplně nová. Ruku v ruce s rozvojem ve všech oblastech se mění i terminologie, a tak se snadno stane, že pojmy, které dnes nikdo nezná, se zítra mohou dostat do popředí zájmu. Například pojem globalizace nebo nové výrazy z oblasti informatiky si rychle nacházejí své místo v našem každodenním životě, často aniž bychom si toho všimli. Otázkou však zůstává, jak s tak převratnými změnami ve společnosti naložit, kdy už o vývoji prohlásit, že přichází moc rychle, jak velké rozdíly mezi vyspělými státy a rozvojovými zeměmi ještě považovat za akceptovatelné a také jak poznat, kde je ta pomyslná hranice mezi přínosem pro lidstvo a negativními dopady pro naši planetu. Najít odpovědi na tyto zásadní otázky není snadné, je však důležité se o to alespoň snažit. A tak se dostáváme k počátkům dalšího nového pojmu, který se začal objevovat nejprve na mezinárodní úrovni a postupem času proniká až na úroveň národní či lokální, a tím je trvale udržitelný rozvoj. Ačkoliv někteří tuto koncepci mohou mylně brát jako paralelu ochrany životního prostředí, environmentální problémy představují pouze jednu z oblastí, kterými se zabývá.

Trvale udržitelný rozvoj má velice široké pole působnosti a každá konkrétní část je sama o sobě rozsáhlá, není tedy možné postihnout celou problematiku vyčerpávajícím způsobem a tato práce si to ani nedává za cíl. Jejím záměrem naopak je zprostředkovat téma trvalé udržitelnosti prostřednictvím naplnění cíle **analyzovat indikátory trvale udržitelného rozvoje, využít je k porovnání (komparaci) České republiky s vybranými zeměmi a výsledky zhodnotit.**

Celá práce je členěna do dvou kapitol. První z nich se věnuje trvale udržitelnému rozvoji, jakožto podstatné a nutné součásti vývoje a rozvoje lidstva v budoucnu. Na začátku je představeno několik různých definic trvale udržitelného rozvoje. V další části jsou uvedeny dokumenty a události, které se významně podílely na vzniku a utváření této koncepce, následovány vysvětlením tří základních pilířů, tedy ekonomického,

sociálního a environmentálního, na kterých trvale udržitelný rozvoj stojí, a také principů, ze kterých je vhodné vycházet při rozhodování v těchto jednotlivých oblastech. Dále se práce podrobněji věnuje vybraným problémům, o jejichž řešení tato koncepce usiluje, se zaměřením na tzv. Cíle udržitelného rozvoje přijaté v roce 2015. Prostor je vyhrazen také zahraničním a českým organizacím, institucím a událostem, které se v oblasti trvale udržitelného rozvoje angažují. V závěru kapitoly jsou pak stručně zmíněny nástroje, především ekonomické a dobrovolné, které jsou využívány k prosazování udržitelnosti.

Druhá část práce se zaměřuje na indikátory trvale udržitelného rozvoje a představuje je jako nástroj, pomocí kterého je možné zjistit, jak si daná oblast či stát vede z hlediska naplňování své strategie udržitelnosti. Kapitola se nejprve věnuje problematice indikátorů obecně – zmiňuje se o jejich vývoji a také podává informace o způsobu, jakým by měly státy vybírat vhodné indikátory přesně pro svoji potřebu. Stěžejní část této kapitoly pak tvoří představení oblastí, které jsou vyhodnocovány v rámci strategie udržitelnosti České republiky spolu s detailnějším rozebráním některých indikátorů a použitím jejich mezinárodně srovnatelných verzí pro porovnání ČR a vybraných zemí. Toto porovnání je následně provedeno také pomocí indikátorů sledovaných statistickým úřadem Evropské unie (Eurostatem) a Světovou bankou. V rámci všech porovnání jsou také formulovány zjištěné výsledky. Na závěr kapitoly jsou uvedeny dva zajímavé indexy hodnotící stav zemí prostřednictvím propojení několika různých indikátorů.

K vytvoření práce byla využita především odborná literatura a informace organizací zabývajících se udržitelným rozvojem publikované online. Při porovnávání ČR s vybranými zeměmi bylo vycházeno nejčastěji z dat uveřejněných Eurostatem, OECD (Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), Světovou bankou a také ze Situační zprávy ke Strategii udržitelného rozvoje ČR 2016, kterou vydává Rada vlády pro udržitelný rozvoj.

1 TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ

1.1 DEFINICE

Pod pojmem trvale udržitelný rozvoj (TUR) si každý může představit něco jiného. Jak již bylo uvedeno, pro část veřejnosti představuje pouze jinak nazvaný koncept související s ochranou životního prostředí, jiné skupině může slovo rozvoj korespondovat s označením pro rozvojové a rozvinuté země, tudíž ho dávají do souvislosti hlavně s ekonomickou oblastí. A tak se objevuje celkem logická otázka, kdo má tedy vlastně pravdu. Odpověď však není jednoduchá a k jejímu nalezení, a zároveň správnému definování a pochopení trvale udržitelného rozvoje, je nejprve potřeba shrnout úvahy a stavy, které byly impulsem pro uvažování o nutnosti vytvoření takového konceptu.

Za posledních přibližně 200 let se radikálně proměnil přístup lidstva k životu na planetě Zemi. Oproti dřívějším snahám přizpůsobit styl života okolním podmínkám a žít v souladu s přírodními zákony se začalo usilovat o opačný přístup, a sice přizpůsobování přírodních podmínek požadavkům lidstva. Tomuto trendu nahrával hlavně vznik nových technických možností, díky kterým lidé mohli měnit tradiční způsob života za jeho snadnější verzi, spojenou mimo jiné s rozmachem využívání obnovitelných, ale hlavně neobnovitelných zdrojů. Během této transformace se však začaly objevovat náznaky, především v podobě různých katastrofických scénářů, vynořujících se s blížícím se koncem 2. tisíciletí, že tento model nutně časem narazí na meze a v konečném důsledku může přinést nejen nenávratné škody, ale také ohrožení samotné existence lidstva. Do popředí zájmu se tak dostala myšlenka o nutnosti zachování struktury fungování přírody, využívání jejích zdrojů a také kontrolovatelnosti technologického rozmachu. (Polášková a kol. 2011)

Další nezanedbatelnou změnu, kterou přinesla poslední desetiletí, tvoří prohlubující se globalizační tendence. Ty usilují především o propojování ekonomik spolu s rozvojem dopravních a informačních technologií. Kromě nesporných výhod však přinášejí také výrazné zvětšování rozdílů ve stupni rozvoje v různých oblastech světa a stávají se tedy dalším problémem, který nelze opomíjet. Hlavním úkolem pro lidstvo se tak stalo hledání vhodného řešení spojujícího rozvoj a zachování životního prostředí a výsledkem těchto snah bylo vytvoření konceptu trvale udržitelného rozvoje. (Moldan 1997)

Existuje několik definic trvale udržitelného rozvoje, většina z nich se však snaží pouze stručně a obecně vystihnout, co je základním cílem udržitelného rozvoje, neposlouží tak pro vytvoření celkové představy o tom, do jakých oblastí hodlá koncepce trvalé udržitelnosti směřovat.

Nejčastější definici, představenou Gro Harlem Brundtlandovou v roce 1987, uvádí Maier a kol. (2012, s. 12): „Udržitelný rozvoj je takový, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích a aniž by se to dělo na úkor jiných národů.“ Stejný autor také doplňuje, že potřebami jsou dle Brundtlandové myšleny především základní potřeby chudých obyvatel světa, které by měly být uspokojovány jako první.

Dvě definice, vycházející z dokumentu vydaného Ministerstvem životního prostředí Velké Británie v r. 1990, uvádí také Houghton (1998, s. 150). První z definic je obecnější: „Trvale udržitelný rozvoj znamená žít spíše z příjmu Země než ochuzováním jejího kapitálu.“ Druhá definice využívá konkrétní příklady: „Trvale udržitelný rozvoj znamená předat následujícím generacím bohatství vytvořené člověkem (jako budovy, silnice a železnice), ale také přírodní bohatství, jako jsou zdroje čisté vody, úrodná půda, bohatství přírodního života a dostatek lesů.“

Poslední definice je příkladem toho, že postupem času vznikají i nová, často konkrétnější vyjádření, která si samy definují některé významné instituce či orgány. Jednu z vlastních definic toho, co trvale udržitelný rozvoj je, má i Evropský parlament a uvádí ji Maier a kol. (2012, s. 12): „Zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace.“

1.2 VZNIK A VÝVOJ KONCEPCE

Lidé si mohou všimnout problémů a změn kolem sebe, dokonce možná mohou mít nápady, jak by se daly řešit, nebo dokonce jak jim předcházet. Nenajde-li se však někdo schopný shromáždit potřebná data, zanalyzovat je, zhodnotit a přinést doporučení, nevěnuje těmto problémům, a hlavně jejich řešení, nikdo větší zájem. Pokud je první fáze úspěšná a podaří se sjednotit představy o tom, co je potřeba dělat, tedy formulovat určité cíle, neméně důležitá je poté existence organizací či orgánů, které budou dohlížet na jejich plnění. Bez informací a zastřešujících institucí, případně pověřených osob, lze

tedy jen stěží pomýšlet na zlepšení stávající situace, ať už se jedná o jakoukoliv oblast lidského fungování. A stejnými fázemi prošla v průběhu vzniku a vývoje i koncepce trvale udržitelného rozvoje.

Jednou z prvních významných prací, která se zabývala analýzou vztahů mezi životním prostředím a hospodářským rozvojem, byla kniha **Meze růstu** (*Limits to Growth*), vydaná počátkem roku 1972. Její autoři upozornili na zvyšování ekonomického výkonu spolu s narůstáním spotřeby přírodních zdrojů a znečištění prostředí, přičemž uváděli, že růst se mezi lety 1900–1970 vyznačoval exponenciálním charakterem s ročním tempem na úrovni 5 %. Na základě výsledků použitého počítačového modelu, který byl jedním z prvních svého druhu, tato publikace identifikovala neudržitelnost tohoto trendu a riziko katastrofy způsobené vyčerpáním klíčových zdrojů nebo nadměrným znečištěním. Zároveň však navrhovala zásadní omezení ekonomického růstu, který považovala za neslučitelný s ochranou přírody. Tento rozpor se stal jedním z hlavních témat **Konference OSN o životním prostředí** konané v červnu 1972 ve Stockholmu. Přesto, že se v této otázce nedošlo k jednoznačnému závěru, konference uznala ohrožení, které pro planetu Zemi představuje samotné lidstvo, a nutnost provádění hospodářské činnosti s ohledem na životní prostředí a jeho složky. Stockholmské konferenci je pak připisován velký vliv na formování politiky ochrany životního prostředí, dala mimo jiné podnět ke zřízení **Programu OSN pro životní prostředí** a přiměla státy ke vzniku národních institucí a zákonů zabývajících se zajištěním ochrany životního prostředí (například likvidací nebezpečných odpadů nebo emisemi škodlivin do ovzduší). Zaměření všech činností se však týkalo především odstraňování vyprodukovaných škodlivin, tedy zavádění čistících technologií, a nezasahovalo do samotného výrobního procesu. (Moldan 2009)

Vyřešením rozporu mezi ekonomickým růstem a ochranou životního prostředí se začala dále zabývat **Světová komise pro životní prostředí a rozvoj** (*World Commission on Environment and Development – WCED*), ustanovená OSN v roce 1983. Výsledky její práce byly uveřejněny v roce 1987 ve zprávě vypracované pod vedením norské ministryně Brundtlandové, která byla nazvána **Naše společná budoucnost**. Zpráva nepotvrzovala předchozí úvahy o nutnosti zpomalení ekonomického rozvoje, připouštěla naopak i jeho urychlení, ovšem za předpokladu, že se rozvoj stane trvale udržitelným. (Moldan 2009)

Velkým přínosem WCED byla také skutečnost, že otázky životního prostředí začaly být chápány v širších souvislostech, tedy i ve významu ekonomickém, sociálním, finančním a také politickém. (Moldan 1997)

Za jednu z nejzásadnějších událostí z hlediska řešení otázek rozvoje a životního prostředí je považována **Konference OSN o životním prostředí a rozvoji** (*United Nations Conference on Environment and Development – UNCED*), jinak také nazývaná **Summit Země**, která se uskutečnila v roce 1992 v brazilském Rio de Janeiru. Navazovala na setkání ve Stockholmu a zúčastnili se jí představitelé celkem 178 států světa. (Jeníček, Foltýn 2010)

Mezi výstupy Summitu Země se řadí **Deklarace o životním prostředí a rozvoji**, která ve svých principech upozorňuje na souvislosti ekonomiky a obchodu s životním prostředím a také na možnost využívání ekonomických nástrojů. Pro podrobnější rozpracování těchto oblastí byl zároveň přijat akční program nazvaný **Agenda 21**. Valné shromáždění OSN v roce 1992 také ustanovilo **Komisi OSN pro udržitelný rozvoj** (*Commission on Sustainable Development – CSD*) s hlavním úkolem dohlížet na plnění závazků UNCED a kontrolovat plnění Agendy 21 mezinárodními organizacemi a státy. (Moldan 1997)

V roce 2000 se v New Yorku konal **Summit tisíciletí**, do té doby zřejmě největší setkání představitelů jednotlivých států. Hlavním cílem diskuse nebyl samotný udržitelný rozvoj, ale komplexní vize lidského rozvoje do roku 2015. Existenci souvislosti mezi oběma tématy potvrzuje skutečnost, že mezi přijatými **Rozvojovými cíli tisíciletí** (*Millenium Development Goals – MDGs*) se objevuje požadavek na zajištění udržitelného stavu životního prostředí. (Moldan 2009)

Seznam Rozvojových cílů tisíciletí, jejichž celosvětově používané piktogramy jsou ukázány na obrázku č. 1, a s nimi spojenou kampaň odsouhlasilo celkem 189 zemí.

Jedná se o 8 záměrů rozpracovaných do 21 konkrétních cílů:

1. Odstranit extrémní chudobu a hlad
2. Zpřístupnit základní vzdělání všem
3. Prosazovat rovnost pohlaví a posílení postavení žen
4. Omezit dětskou úmrtnost
5. Zlepšit zdraví matek
6. Bojovat proti HIV/AIDS, malárii a jiným nemocem

7. Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí

8. Vytvořit globální partnerství pro rozvoj (Polášková a kol. 2011)

Obr. č. 1 Piktogramy Rozvojových cílů tisíciletí

Zdroj: World Bank, 2015

V roce 2002, tedy 10 let po setkání v Riu, se v Johannesburgu konalo další významné shromáždění nazvané **Světový summit o udržitelném rozvoji** (*World Summit on Sustainable Development – WSSD*). Zde byl udržitelnému rozvoji nově definován úkol zajistit u všech činností na globální i lokální úrovni rovnováhu mezi třemi pilíři, a sice ekonomickým, sociálním a environmentálním. Summit zároveň požadoval, aby se tomuto požadavku přizpůsobovaly existující strategie, zaměřené často pouze environmentálním směrem. (Polášková a kol. 2011)

Brzy se bohužel ukázalo, že i přes naděje v přechod na udržitelný rozvoj, které přinesla vyjednávání v Johannesburgu, se naplňování tohoto cíle stále daří jen obtížně. OSN tedy svolala na rok 2012 další setkání, přesně 20 let po Světovém summitu, nazvané **Konference OSN o udržitelném rozvoji Rio+20** (*UN Conference on Sustainable Development Rio+20*). Výsledkem setkání byl dokument nazvaný **Budoucnost, kterou chceme** (*The Future We Want*), jeho schválení ale předcházela náročná vyjednávání a vzhledem k tomu, že nepřinášel nové konkrétní závazky a cíle, nebyl přijat s nadšením. I přesto setkání přineslo některé důležité závěry. Jedním z nejzásadnějších rozhodnutí bylo do roku 2015 připravit a schválit **Cíle udržitelného rozvoje** (*Sustainable Development Goals – SDGs*), navazující na MDGs, jejichž splnění bylo naplánováno do roku 2015. Konference tak potvrdila životnost koncepce trvalé udržitelnosti, přiměla vědce, veřejnost a vlády se touto otázkou opět blíže zabývat

a kromě závazku stanovit SDGs také dodala, že je potřeba kontrolovat jejich plnění pomocí jasně měřitelných indikátorů. (Moldan 2015)

Na návrzích Cílů udržitelného rozvoje se podílely členské státy OSN, podnikatelé, akademičtí pracovníci i občané z celého světa. O jejich definitivní podobě rozhodl summit OSN, který se konal v září 2015 v New Yorku. Zde byl přijat dokument s názvem **Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development** (*Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030*), který obsahuje mimo jiné také formulaci 17 SDGs, jejichž piktogramy spolu s hesly stručně charakterizujícími obsah ukazuje obrázek č. 2. Tyto cíle společně s podbody, konkretizujícími způsoby jejich naplnění, tvoří komplexní program rozvoje do roku 2030. (UNIC Praha 2016)

Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) dle UNIC Praha (2016):

1. „Vymýtit chudobu ve všech jejích formách všude na světě.
2. Vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství.
3. Zajistit zdravý život a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku.
4. Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny.
5. Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek.
6. Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi.
7. Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny.
8. Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny.
9. Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace.
10. Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi.
11. Vytvořit inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná města a obce.
12. Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu.
13. Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů.
14. Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje.

15. Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity.
16. Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní, odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních.
17. Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování.“

Obr. č. 2 Piktogramy Cílů udržitelného rozvoje

Zdroj: The Global Goals for Sustainable Development, 2016

Formulace **Agendy 2030** obsahující **Cíle udržitelného rozvoje** představuje zatím jeden z posledních milníků z hlediska vývoje koncepce trvale udržitelného rozvoje. Vzhledem k tomu, že schválení této strategie proběhlo v nedávném období a její naplňování je teprve na svém začátku, zhodnotit reálnost a rychlost plnění stanovených cílů bude možné až v horizontu několika příštích let.

1.3 ZÁKLADNÍ PILÍŘE A PRINCIPY TUR

Podle jedné z definic má být smyslem udržitelného rozvoje naplňování lidských potřeb, jeho dosahování je však podmíněno ekonomickými podmínkami, které v dané společnosti panují. Zároveň také platí, že společnost ani ekonomika nemohou existovat jinak, než jako součást životního prostředí. Ze spojení předešlých tvrzení vyplývá, že je důležité vnímat trvale udržitelný rozvoj nikoliv prostřednictvím oddělených pohledů jednotlivých oborů, ale ve smyslu propojení všech souvisejících oblastí. Současná koncepce trvalé udržitelnosti tedy představuje rovnováhu **tří základních pilířů: ekologického (environmentálního), ekonomického a sociálního.** (Maier a kol. 2012)

Dle Moldana (2009) ekonomický pilíř zahrnuje zachování základního kapitálu při hospodářských činnostech a využívání pouze vyprodukovaného zisku, sociální pilíř se týká zlepšování zdraví, vzdělanosti, životních podmínek, bezpečnosti, ale také demokracie a zajištění lidských práv a svobod. Environmentální pilíř potom připomíná závislost lidstva na přírodních zdrojích a systémech fungování přírody.

Pro každý z pilířů udržitelnosti, tedy ekonomickou, sociální i environmentální oblast, existují obecné principy, které by měly být základem veškerého jednání týkajícího se problémů dané oblasti.

Velké množství principů lze nalézt v ekonomické sféře. Patří mezi ně **princip exaktnosti**, který zdůrazňuje nutnost vycházení z vědeckých poznatků a také stanovování měřitelných a kontrolovatelných opatření. Pokud nejsou k dispozici vědecky podložené informace, případně dostupné údaje zahrnují velkou míru nejistoty, přistupuje se u problémů s potenciálně vážnými důsledky k uplatnění **principu předběžné opatrnosti**. Ten spočívá především v provádění různých ekonomických opatření, příkladem může být zavedení emisních povolenek a systému obchodování s nimi. K nejdůležitějším principům patří **princip prevence**, který upozorňuje na skutečnost, že předcházení škodám je ve většině případů méně náročné (nejen po finanční stránce) než jejich odstraňování, tím spíše pokud jde o oblast vyčerpání zdrojů či poškození zdraví. S principem prevence přímo souvisí **princip minimalizace znečištění u zdroje**. Zabránit tzv. decouplingu, neboli separování ekonomického růstu a jeho negativních účinků na životní prostředí, se snaží **princip nepřekračování environmentálních limitů**. Příliš vysvětlovat není potřeba **principu preferování obnovitelných zdrojů před neobnovitelnými**, jen je důležité podotknout, že

u obnovitelných zdrojů je nutné respektovat rychlost jejich regenerace. Mezi další zásady se řadí **princip substituce**, který stanoví, že pokud je to možné a z ekonomického hlediska přijatelné, mají být výrobky a činnosti škodlivé pro životní prostředí nahrazovány šetrnými či alespoň méně škodlivými. O požadavcích na zdroje používané při produkci výrobků a poskytování služeb pojednává **princip minimalizace materiálových a energetických vstupů**, který souvisí s opětovným využíváním druhotných surovin vycházejícím z **principu prevence vzniku odpadů a jejich recyklace**. Vztahem mezi náklady na zaváděná opatření a účinky těchto opatření se zabývá **princip přiměřenosti nákladů**. Nejobecnější zásadu představuje **princip synergického účinku**, který určuje, že pokud existuje více různých řešení, má být vybráno takové, které přinese příznivé výsledky ve více oblastech. (Polášková a kol. 2011)

Na environmentální udržitelnost byl od počátku vývoje koncepce udržitelného rozvoje kladen velký důraz, a proto existuje celá řada principů či zásad, které je nutné brát v otázkách životního prostředí v úvahu. Základní myšlenka, která prolíná celou touto oblastí, vychází z předpokladu, že uvažování o tom, jaké bude mít určité konání dopady na přírodu a její zdraví, by mělo přirozeně předcházet každému lidskému rozhodnutí. Při uplatňování dále vymezených zásad je nutné vždy věnovat pozornost **místním podmínkám**, které mohou být proměnlivé a ovlivňovat tak přístup k zásadám ostatním. Jednou ze základních zásad je **ohled na živou přírodu**, který zdůrazňuje především zachování biodiverzity. Tento přístup neznamená, že lidstvo vůbec nesmí do přírody zasahovat nebo ji měnit, což by bylo v dnešním světě nereálné, ale mělo by k jakýmkoliv zásahům vždy přistupovat zdrženlivým a co nejšetrnějším způsobem. Důležitý je také pohled z hlediska **dlouhodobé perspektivy**, který bývá v praxi často obtížný. Důraz je kladen rovněž na vnímání **složitosti systému** přírodních vazeb a možnosti jejich **nelineárního vývoje**, tedy do té doby nepozorovaných a tudíž nepředvídaných následků. S tím souvisí i otázka **nevratnosti** způsobených změn (příkladem může být vyhynutí některých druhů organismů). Je potřeba takovýmito změnám zabránit a naopak podporovat odolnost přírody a její schopnost zachovávat rovnováhu. I v environmentální oblasti je důležitá zásada **předběžné opatrnosti**, je ovšem vnímána z jiného úhlu pohledu. V souladu s ní je potřeba snažit se o přijímání nových vědeckých poznatků, které je ale nutné opatřit údaji o míře jistoty, s jakou jsou předkládány. Poměrně obsáhlá je také zásada **produktivity zdrojů**, která požaduje

šetrné nakládání s přírodními zdroji a také co možná největší efektivitu jejich využití. Zahrnuje nejen požadavek na nízkou energetickou i materiálovou náročnost výroby, ale věnuje se také zajištění optimální životnosti výrobku a problematice jeho recyklace nebo opětovného využití. Princip **ohledu na životní cyklus** poté upozorňuje na nutnost pohlížet na každý výrobek či službu jako celek, tedy od vzniku (např. těžby surovin) až po ukončení životnosti, a brát v úvahu všechny mezičlánky a důsledky. Pozornost je nutné věnovat také **asimilaci**, tedy schopnosti prostředí vyrovnávat se s nebezpečnými látkami (např. radioaktivními látkami), které do něj ukládají lidé. V této souvislosti je stanovena tzv. asimilační kapacita prostředí, která nemá být překračována. Mezi další zásady patří například **minimalizace nároků na prostor**, který je nutné vnímat jako omezený zdroj, **nejnižší možná dopravní náročnost**, ale také **minimalizace rizik**, zejména v kontextu práce s nebezpečnými látkami, a konečně i **ohled na planetární systémy**, především koloběh vody, klimatický systém a procesy v atmosféře. (Moldan 2009)

Z určitých principů by měla vycházet i rozhodnutí v oblasti sociálního pilíře udržitelného rozvoje, hovoří se tak společně o principech sociálních a etických. Všechny vycházejí ze základního **principu úcty k lidskému životu, k přírodě a k civilizačním a kulturním hodnotám**. Z úkolu současné generace, uchovat a předat základní kulturní a jiné hodnoty dalším generacím, vychází **princip generační odpovědnosti**. Povinnost pomoci občanům, kteří jsou v těžké životní situaci, vyjadřuje **princip sociální solidarity**. O stanovení stejných podmínek pro všechny subjekty pojednává **princip rovných příležitostí jednotlivců a skupin**. Tyto subjekty by také měly být pobízeny k vhodným aktivitám v souladu s **principem pozitivní ekonomické stimulace**. Poslední principy upozorňují na skutečnost, že rozhodování o strategii udržitelného rozvoje i jejím provádění má být otevřeno odborníkům i veřejnosti (**princip otevřenosti a transparency**), dále také na nutnost pracovat s problémy na nejnižší možné úrovni, například na úrovni obce, kterou řeší **princip subsidiarity**. Vše předchozí poté shrnuje **princip partnerství**, který specifikuje nutnost souladu namísto rivality mezi environmentálními, ekonomickými a sociálními subjekty. (Polášková a kol. 2011)

V souvislosti s pilíři a principy udržitelného rozvoje je důležité zmínit, že mezi teoretiky a politiky existují 2 názory na přístup k udržitelnosti, a sice prosazování slabé

nebo silné udržitelnosti. Slabá udržitelnost nezavrhne snižování množství kapitálu (např. čerpání neobnovitelných zdrojů), pokud přináší větší množství kapitálu jiného (např. zvyšuje společenský blahobyt). Oproti tomu silná udržitelnost podporuje nesnižování množství přírodního kapitálu z důvodu jeho přetrvávající hodnoty i pro budoucí generace, v protikladu k možné budoucí neúčinnosti statků, na které byl přeměněn. Společným rysem obou koncepcí je umístění zájmů člověka do centra pozornosti, tedy vycházení z tzv. antropocentrického přístupu. Přírodním protikladem tohoto uvažování je pak tzv. ekocentrický přístup, který na první místo staví zájmy Země. (Maier a kol. 2012)

1.4 HLAVNÍ OBLASTI A PROBLÉMY TUR

Není pochyb, že lidská společnost již od svého vzniku musela čelit, a stále čelí, celé řadě problémů. Některé z nich se týkají pouze malé oblasti, jiné mají globální charakter. Stejně tak se na řešení části z těchto problémů už intenzivně pracuje, jiné jsou teprve ve fázi identifikace. V následujícím textu jsou stručně popsány vybrané problémy, se kterými se civilizace potýká, následovány seznamem oblastí, na které je aktuálně soustředěna největší pozornost v rámci celého světa.

Některé globální problémy, popsané už Houghtonem (1998) téměř před dvaceti lety, jsou stále aktuální. Řadí se mezi ně například neudržitelné **čerpání zdrojů**. Hromadné využívání nerostného bohatství planety odstartovala průmyslová revoluce, postupně se kromě těžby uhlí zintenzivnilo také dobývání železné rudy a jiných kovů, jako je zinek nebo olovo. Významnou změnu z hlediska zaměření těžby přineslo objevení bohatých zásob ropy, která se za krátký čas stala hlavním zdrojem světové energie. Mezi biologické zdroje, jejichž zásoby se ztenčují lidskou zásluhou, patří lesy, zvláště ty tropické, které mají zásadní vliv na zachování klimatu. Žádné z těchto zdrojů nejsou neomezené, jak se zpočátku mohlo zdát, a množství společně s rychlostí, jakou jsou v současné době čerpány, se jeví jako neudržitelné hlavně proto, že tyto zásoby, které vznikaly mnoho milionů let, jsou vytěženy za nesrovnatelně kratší dobu.

Na další významné problémy upozorňuje také Polášková a kol. (2011). Jedním z příkladů je celosvětový **problém vody**, který v sobě zahrnuje hned několik oblastí. Zatímco rozvinuté země se zabývají otázkou zamezování plýtvání (z hlediska osobní spotřeby i průmyslového využití) s tímto zdrojem, v rozvojových zemích se jedná

o problém zajištění nezávadné pitné vody pro obyvatele v potřebném množství a také kvalitě. Samostatnou kapitolu poté tvoří znečišťování povrchových vod způsobené především odpady vypouštěnými průmyslovými závody, haváriemi při transportu chemikálií a pohonných hmot a také některými druhy dopravy. Významnými zdroji znečištění jsou i hnojiva a pesticidy používané v zemědělství, různé odpady z domácností nebo třeba zbytky léčiv. Za důležitý krok z hlediska řešení této situace je považováno budování komunálních čistíren odpadních vod a také využívání speciálních metod odstraňujících toxické látky v odkalovacích nádržích (u průmyslově kontaminovaných vod) nebo vymíracích jímkách (u radioaktivních odpadů např. z lékařských zařízení). Dalším problémem celosvětové působnosti je **ovzduší** a jeho kvalita. K základním pojmům této oblasti patří emise, tedy množství škodlivin vypouštěných zdrojem do ovzduší, a imise, které představují koncentraci škodlivin v ovzduší v dané oblasti. Přítomnost škodlivin v ovzduší zapříčiňuje vznik inverzních situací, kdy mraky ve vyšších nadmořských výškách uzavřou znečištění v údolích, spolu se smogem. Zmenšení koncentrace imisí, a tedy i zabránění těmto situacím, je možné jen při snížení množství emisí vypouštěných tzv. stacionárními zdroji (energetické zdroje, průmyslové podniky) i dopravními prostředky. Vhodným nástrojem k zabezpečení snižování emisí je zavádění emisních limitů spolu s povinnými měřeními, kdy jsou stacionárním zdrojům udělovány vysoké pokuty za překročení a vozidla nesplňující tyto limity jsou vyřazena z provozu. Mezi dalšími významnými hrozbami je nutné zmínit také **úbytek ozonové vrstvy**, zapříčiněný především hojným používáním freonů v chladicích zařízeních, sprejích nebo čisticích prostředcích, který má za následek zvýšené hodnoty ultrafialového záření dopadajícího na zem. Toto záření může ve větší míře způsobovat vznik specifických onemocnění, zejména kožních nádorů nebo šedého zákalu vedoucího až k slepotě. Díky poměrně rychlé reakci a odklonu od užívání freonů se ničení ozonové vrstvy zpomalilo, zvýšený dopad záření však přetrvává, a proto současná opatření směřují především k poskytování informací o stavu ozonové vrstvy a vytyčování prostředků, pomocí nichž je možné se před škodlivými vlivy bránit. Jako příklad lze uvést doporučení užívat ochranné krémy a brýle. Některé problémy se netýkají neživé přírody, ale samotné existence živých organismů na planetě Zemi. V této souvislosti se hovoří o tzv. **ohrožení biodiverzity**, které představuje urychlení vymírání některých druhů zapříčiněné, přímo či nepřímo, lidskou činností, a to především zánikem nebo změnou oblastí výskytu, zatažením nepůvodních druhů,

znečištěním prostředí škodlivinami, změnou klimatu, ale také rekreací nebo střety s vozidly. Základem pro možnost vytvářet opatření za účelem ochrany druhů je identifikace těch, kterým ohrožení hrozí. Proto vznikají červené seznamy a červené knihy obsahující seznam organismů společně se stupněm jejich ohrožení.

Moldan (2009) se věnuje mimo jiné problémům týkajícím se **půdy**. Za jedno z největších nebezpečí považuje proces desertifikace, tedy přeměny úrodné půdy na pouštní krajinu, který hrozí téměř všem suchým oblastem tvořícím dohromady přibližně 40 % půd na Zemi. Spouštěč procesu desertifikace představují období sucha, která se v návaznosti na změnu klimatu vyskytují častěji, a nejvíce ohroženým kontinentem z tohoto pohledu je Afrika, konkrétně oblast Sahelu. V porovnání s ostatními zřejmě nejvýznamnější ohrožení životního prostředí s sebou přináší **globální změna klimatu**. Mezi její hlavní znaky patří zvýšení teploty vzduchu, zvýšení hladiny světových oceánů, tání ledovců a také více extrémních situací, např. vln veder nebo silného větru. Za hlavní příčinu těchto změn jsou považovány emise skleníkových plynů, hlavně oxidu uhličitého (CO₂), metanu (CH₄) a oxidu dusného (N₂O), o jejichž snižování je nutné usilovat. Opatřením podporujícím snižování produkce emisí je zavádění obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů. Základním principem je potrestání subjektů, které nakupují další povolenky zvýšením nákladů, a zároveň odměna pro prodávající subjekty za snížení počtu vyprodukovaných emisí v podobě výnosů z prodeje. Rostoucí náklady společností mají vést k přechodu na používání nejlepších dostupných technologií (*Best Available Technology – BAT*), případně instalaci filtrů a dalších zařízení pro zachycení škodlivin.

Problémy, které jsou v současné době v centru pozornosti na světové úrovni, jsou popsány pomocí zmíněných nově definovaných 17 Cílů udržitelného rozvoje (SDGs). Každý z těchto cílů se zaměřuje na řešení jednoho či více souvisejících problémů, vystihuje současný stav a stanovuje podcíle, jejichž postupné naplňování by mělo do roku 2030 vést ke zlepšení stávající situace. Podrobnému popisu jednotlivých problémů se věnují United Nations (2016a), na základě těchto údajů bylo vytvořeno následující shrnutí, které ovšem neobsahuje úplný podrobný popis všech problémů ani kompletní výčet všech vytyčených podcílů.

1. Chudoba. Takto je označován stav, kdy lidé žijí za méně než 1,25 dolaru na den a nemají tak dostatek prostředků k zajištění živobytí. V současné době se tento problém

týká přibližně každého pátého obyvatele rozvojových zemí, především pak obyvatel zemí v jižní Asii a subsaharské Africe, miliony lidí však žijí těsně nad touto hranicí a hrozí jim pád zpět pod ni. Chudoba je zároveň spojena s podvýživou a sociálním vyloučením, neumožňuje také přístup ke vzdělání a dalším službám, a proto je cílem do roku 2030 snížit počet chudých žen, mužů i dětí všech věkových kategorií ze současných 836 milionů minimálně na polovinu, mimo jiné prostřednictvím poskytování prostředků v rámci rozvojové spolupráce na programy vedoucí k odstranění chudoby.

2. Hlad. Na celém světě trpí hladem téměř 800 milionů lidí. Změna klimatu spojená se záplavami a obdobími sucha, znečišťování půdy, oceánů a další faktory mají vliv na nutnou změnu spojenou se zajištěním potravin a celosvětovým zemědělstvím, které zaměstnává přibližně 40 % světové populace. Cílem je do roku 2030 skoncovat s hladem, především prostřednictvím zvýšení produktivity zemědělství, investic do venkovské infrastruktury, zajištění fungování trhu s komoditami, zajištění rovného přístupu k půdě, omezení nestálosti cen potravin a zvýšení příjmů malých producentů (žen, domorodců, rodinných farem).

3. Kvalita života. Tato oblast zahrnuje především problém úmrtnosti dětí a matek, přístupu matek k předporodní péči a vzdělání, ale také problematiku diskriminace žen, šíření viru HIV, úmrtnosti na AIDS (nejčastější příčina úmrtí dospívajících v Africe) a šíření dalších nemocí, jako je malárie nebo tuberkulóza. Cíle v této oblasti požadují snížit úmrtnost dětí do věku 5 let na maximálně 25 zemřelých na 1 000 živě narozených, ukončit epidemii AIDS, tuberkulózy a malárie, snížit pomocí prevence a léčby předčasná úmrtí na nepřenosné choroby o třetinu, zajistit všeobecné zdravotní pojištění a přístup k informacím o plánovaném rodičovství, podporovat výzkum a vývoj léků a také k nim poskytnout přístup obyvatelům rozvojových zemí.

4. Vzdělání. Znalosti poskytované vzdělávacími institucemi jsou základem pro zlepšení kvality života i přístupu k problémům v dalších oblastech. Přestože se podařilo významně zvýšit gramotnost a přístup k základnímu vzdělání, 57 milionů dětí, především z oblastí subsaharské Afriky, stále nenavštěvuje školy a přes 100 milionů mladých osob, z nichž větší část tvoří ženy, je negramotných. Hlavní cíle do roku 2030 představují zajištění kvalitního primárního i sekundárního vzdělání pro všechny dívky i chlapce, dosažení gramotnosti (schopnosti číst a počítat) u mládeže a podstatné části

dospělých žen i mužů, vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje a možností, jak k němu přispívat, a dále také umožnění přístupu ke stipendiím a zajištění kvalitních pedagogů v rozvojových zemích.

5. Nerovnost pohlaví. Tato oblast se zabývá především diskriminací (např. v oblasti vzdělání, práce nebo rozhodovacích procesů) a násilím páchaným na ženách. Mezi její cíle patří ukončit tuto diskriminaci, zamezit páchání násilí (včetně obchodu s lidmi) a nuceným sňatkům, dosáhnout zapojení žen do politického, ekonomického a veřejného života a také ohodnocovat ženami vykonávanou péči o domácnost prostřednictvím sociálních podpor.

6. Voda. Problém pitné vody a přístupu k ní byl zmíněn již v předchozím textu. Zásoba tohoto základního zdroje na planetě Zemi je dostatečná a její nedostupnost v současnosti je způsobena hlavně nedostatečnou infrastrukturou a špatnou ekonomikou. Ke znečišťování potom přispívá skutečnost, že 80 % odpadních vod neprochází před vypuštěním do přírody žádným čisticím procesem. Mezi hlavní a nezbytné cíle tedy patří zlepšení kvality vody snížením nečištěných vypouštěných odpadních vod na polovinu a výrazné snížení počtu lidí trpících nedostatkem vody.

7. Energie. Využívání energetických zdrojů je zásadní pro většinu činností lidstva, přesto pětina obyvatel světa nemá přístup k elektřině a téměř polovina světa využívá jako hlavní zdroje energie dřevo, uhlí nebo živočišný odpad. Cíle této oblasti se tak orientují na zajištění všeobecného přístupu k energii a zvyšování podílu energie získávané z obnovitelných zdrojů spolu se zdvojnásobením energetické účinnosti zdrojů.

8. Ekonomický růst, zaměstnanost. Tento problém upozorňuje především na nedostatek kvalitních pracovních příležitostí, které by otvíraly cestu k odstraňování chudoby, růst nezaměstnanosti především mladých žen a mužů a nevhodné pracovní podmínky. Mezi hlavními cíli se objevuje ekonomický růst rozvojových zemí, využívání inovací a moderních technologií ke zvyšování produktivity práce, oddělení hospodářského růstu od negativního působení na životní prostředí, odstranění dětské práce, podpora obchodu rozvojových zemí a přístupu k finančním službám pro všechny.

9. Infrastruktura, industrializace a inovace. Tato oblast zahrnuje například existenci silnic, kanalizačních a elektrických sítí, ale také přístup k informačním a komunikačním technologiím. Všechny tyto aspekty společně ovlivňují dostupnost informací, zdravotní

péče a vzdělání, ale také zaměstnanost nebo možnost vstupu na světové trhy. Do roku 2030 je proto důležité vytvářet kvalitní infrastrukturu, podporovat industrializaci a zvýšit podíl průmyslu na zaměstnanosti i hrubém domácím produktu. Mezi další cíle patří také v rámci možností jednotlivých zemí využívat šetrnější technologie a procesy, podporovat výzkum a zlepšovat dostupnost informačních a komunikačních technologií v nejméně rozvinutých zemích.

10. Nerovnost zemí. Pozornost světa se zaměřuje nejen na nerovnost států mezi sebou navzájem, ale i na nerovnost uvnitř samotných zemí, která se neustále zvyšuje a je nejen překážkou růstu, ale má dopad i do sociální oblasti. Mezi opatřeními vedoucími ke zmírnění těchto nerovností má být podpora začlenění všech, bez ohledu na pohlaví, věk, postavení a jiná diskriminační kritéria, do sociálního, ekonomického i politického života, odstraňování diskriminačních zákonů a také zajištění zastoupení rozvojových zemí při rozhodování o ekonomických otázkách na globální úrovni.

11. Města. Existence měst je základem pro rozvoj obchodu, vědy a kultury, tvorbu pracovních míst a utváření společnosti jako celku. Již dnes ve městech žije polovina lidstva a předpokládá se další nárůst tohoto počtu. Ne všichni však mají důstojné podmínky k životu a přes 800 milionů lidí obývá takzvané slumy, přičemž i toto číslo má stoupající tendenci. Častými problémy měst jsou pak dopravní zácpy, nedostatečné finance na veřejné služby, špatné bydlení a chybějící infrastruktura. Přestože města zabírají jen malé procento povrchu Země, uvádí se, že spotřebovávají 60–80 % světové energie. Hlavní cíle v této oblasti tak představují zajištění cenově dostupného a bezpečného bydlení, zlepšení podmínek ve slumech, rozšíření veřejné dopravy, podporu regionálního rozvoje a také celkové snížení negativních dopadů na životní prostředí.

12. Spotřeba a výroba. Udržitelnost obou těchto oblastí spočívá v propojení efektivního využívání zdrojů, poskytování základních služeb a vytváření důstojných pracovních podmínek, které má vést ke zlepšení kvality života všech subjektů a posílení hospodářské konkurenceschopnosti. Nezbytná je v této oblasti spolupráce mezi jednotlivými články řetězce, od výrobce až ke spotřebiteli, stejně jako informování spotřebitelů o problematice udržitelné spotřeby, která se týká využívání vody, energií i jídla. Příkladem neudržitelného stavu může být přibližně jedna třetina z celkového množství vyprodukovaných potravin, která se při přepravě či během skladování zkaží

a následně se stane odpadem, dále také téměř 2 miliardy lidí trpících podvýživou nebo dokonce hladem v protikladu ke 2 miliardám lidí s nadváhou či obezitou nebo do roku 2020 předpokládaný 40% nárůst silniční dopravy. Mezi hlavní cíle se tak řadí udržitelné využívání zdrojů, snížení potravinových ztrát a produkce odpadů a zajištění informovanosti o udržitelném rozvoji a nutnosti přizpůsobit životní styl přírodě.

13. Změna klimatu. Tento v předchozím textu detailněji přiblížený problém má dopad na všechny země světa a jeho hlavní příčinou jsou emise skleníkových plynů, které v současné době vystoupaly na nejvyšší historickou úroveň. Základním cílem v této oblasti je začlenění opatření týkajících se změny klimatu do národních strategií a politik, zlepšení připravenosti a schopnosti zemí reagovat na nastalé změny a také zaměření na osvětu s důrazem na včasné varování, zmírňování dopadů a možnosti přizpůsobení se.

14. Oceány a moře. Existence oceánů, které pokrývají téměř tři čtvrtiny povrchu Země, je pro lidstvo životně důležitá, neboť oceány představují významný zdroj potravy, absorbují přibližně 30 % oxidu uhličitého vytvořeného lidskou činností a vytvářejí pracovní místa pro více než 200 milionů lidí. Hlavní cíle tedy ukládají snížení jakéhokoli znečištění, regulaci rybolovu (včetně zákazu některých forem dotací), podporu výzkumu a posílení ochrany oceánů na mezinárodní úrovni.

15. Ekosystémy. Lesy jsou zdrojem obživy pro přibližně 1,5 miliardy lidí, domovem nejméně 80 % suchozemských zvířat, rostlin a hmyzu, a přesto jejich úbytek představuje každoročně 13 milionů hektarů. V důsledku sucha a přeměny krajiny na poušť svět přijde o 12 milionů hektarů půdy ročně a více než 20 % druhů živočichů hrozí vyhynutí. To jsou jen některá fakta, která vedla k formulaci následujících cílů: zastavit odlesňování a provádět obnovu lesů i znehodnocené půdy, zasadit se o zachování biologické rozmanitosti, ukončit pytláctví a zabránit pašování chráněných druhů rostlin i živočichů.

16. Mír a spravedlnost. Rozvoj úzce souvisí s uplatňováním práva, ať už na národní či mezinárodní úrovni. Mezi cíli v této oblasti se tak objevuje požadavek redukovat veškeré formy násilí a zneužívání, zajistit rovný přístup ke spravedlnosti, bránit praktikám organizovaného zločinu, snížit korupci, která se celosvětově nejvíce dotýká činnosti soudů a policie, více zapojovat rozvojové země do globálně působících institucí

a v neposlední řadě posilovat instituce a spolupráci států v boji proti terorismu a kriminalitě.

17. Partnerství pro udržitelný rozvoj. Pro plnění předešlých cílů na všech úrovních je důležitá především spolupráce vlád, soukromého sektoru a také veřejnosti, stejně jako zapojení soukromých finančních zdrojů, realizace přímých zahraničních investic v nejdůležitějších odvětvích v rozvojových zemích a kontrola nad plněním všech opatření. Základní cíle se tedy týkají poskytování rozvojové pomoci, realizování pomoci s nakládáním s dluhy, zlepšení sdílení znalostí, podpory zavádění šetrnějších technologií, zasazení se o otevřený a spravedlivý systém mezinárodního obchodu (s důrazem na zvýšení vývozu z rozvojových zemí) a zvyšování makroekonomické stability. V neposlední řadě je v rámci této oblasti uveden také cíl v roce 2030 navázat na SDGs a i nadále se zabývat směřováním k udržitelnému rozvoji.

1.5 ORGANIZACE A UDÁLOSTI ZABÝVAJÍCÍ SE TUR

Existuje velké množství institucí, které se zapojují do naplňování koncepce trvale udržitelného rozvoje, ať už v rámci hlavní činnosti nebo spíše okrajově. V následující části je představeno několik vybraných světových i českých organizací, které se zabývají problematikou udržitelného rozvoje.

Jednou z prvních organizací, která se věnovala globálním problémům, byl **Římský klub**, založený v 60. letech minulého století. Jeho hlavním cílem bylo, a stále je, zajímat se o budoucnost lidstva a snažit se o její předpovídání. Nejznámější prací klubu byla publikace *Limity růstu*, která přiměla veřejnost zabývat se otázkami budoucího rozvoje. Na tuto publikaci navazují další práce, například *Překročení mezí*, které vycházejí z přezkoumání a aktualizace dříve prezentovaných závěrů. (Jeniček, Foltýn 2010)

V roce 1945 byla založena jedna z nejdůležitějších globálních institucí – **Organizace spojených národů** (OSN). Mezi její cíle patří mimo jiné být mezinárodním centrem pro řešení problémů a provádění potřebných kroků v ekonomické, kulturní, sociální a humanitární oblasti. (United Nations 2016b)

Pod OSN patří, a udržitelnosti rozvoje se věnují, například tyto instituce: **Program OSN pro životní prostředí** (*United Nations Environment Programme – UNEP*), který se zabývá podporou ochrany životního prostředí pomocí projektů a také organizování konferencí, již zmíněná **Komise OSN pro udržitelný rozvoj** (*CSD*) ustanovená na

základě Summitu Země, která dohlíží na plnění Agendy 21, nebo **Program OSN pro rozvoj** (*United Nations Development Programme – UNDP*) zaměřený především na rozvojové země. (Moldan 2009)

Na financování rozvojových programů týkajících se aktuálních problémů se prostřednictvím rozvojových grantů a projektů podílejí velké finanční instituce, například **Světová banka**, **Mezinárodní měnový fond** nebo **Africká rozvojová banka**. Všechny tyto instituce se pak zaměřují především na oddlužení rozvojových zemí. (Polášková a kol. 2011)

Ke koncepci trvale udržitelného rozvoje se prostřednictvím různých prohlášení a dokumentů, mimo jiné v Lisabonské smlouvě platné od roku 2009, připojuje také **Evropská unie** (EU), která vytváří i vlastní strategii udržitelného rozvoje. Řešením globálních problémů se zabývá také **Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj** (*Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD*), která sdružuje 34 vyspělých zemí světa, včetně České republiky, a považuje trvale udržitelný rozvoj za svůj zastřešující cíl. K činnosti OECD patří mimo jiné vytváření statistik, sestavování a vyčíslování indikátorů udržitelného rozvoje a také poskytování rozvojové pomoci ve výši určitého % HDP, ke které se zavázaly některé členské státy. V průměru se jedná o 0,35 % HDP, ale například ČR přispívá jen 0,12 % HDP. (Moldan 2015)

Mezi mnoha dalšími institucemi lze zmínit **Světovou podnikatelskou radu pro udržitelný rozvoj** (*World Business Council for Sustainable Development – WBCSD*), která má také svoji českou pobočku a usiluje o vzbuzení zájmu o udržitelný rozvoj v průmyslovém a soukromém sektoru nebo **Světový fond na ochranu přírody** (*World Wide Fund for Nature – WWF*). (Moldan 2015)

Zviditelňovat projekty a aktivity, které se věnují propagaci udržitelného rozvoje, se snaží iniciativa nazvaná **Evropský týden udržitelného rozvoje**. Poprvé se akce, jejíž druhý ročník se uskuteční od 30. května do 5. června 2016, konala v roce 2015 a zahrnovala konference, výstavy, prezentace společností a vzdělávací projekty pořádané v Evropě (zapojilo se 29 zemí včetně České republiky). (Týden udržitelnosti 2015)

V České republice je koncepce trvale udržitelného rozvoje prosazována **Radou vlády pro udržitelný rozvoj**, která byla zřízena 30. července 2003. V jejím čele stojí předseda vlády a dalšími členy jsou zástupci orgánů státní správy, územní samosprávy,

neziskového sektoru a také akademické obce. Mezi hlavní cíle Rady patří navrhování opatření v oblasti koordinace dlouhodobých záměrů a cílů s krátkodobějšími v souladu s principy udržitelnosti, dále také sledování globálních jevů a příležitostí k rozvoji a iniciování včasné reakce na ně. Mezi nejdůležitější úkoly se řadí vypracování a pravidelné aktualizování Strategie udržitelného rozvoje ČR a sestavování situačních zpráv. (Vláda ČR 2016a)

Tradiční akcí Rady vlády pro udržitelný rozvoj přispívající k rozšíření povědomí o udržitelnosti rozvoje je **Fórum pro udržitelný rozvoj**. Poslední ročník se konal v prosinci 2015 a hlavním tématem bylo přijetí Agendy 2030 a také dlouhodobé cíle rozvoje ČR. Mezi řečníky měla významné zastoupení například **Česká podnikatelská rada pro udržitelný rozvoj**, pobočka již zmíněné WBCSD. (Česká manažerská asociace 2016)

1.6 VYBRANÉ NÁSTROJE TUR

Prosazování některých principů trvale udržitelného rozvoje jen na základě morálních zásad a uvědomělého přístupu všech subjektů by v praxi bez zásahů institucí mohlo být jen obtížně proveditelné, a proto se zavádějí nástroje, které směřování lidstva k udržitelnosti podnítí, případně efekt těchto snah urychlí.

Většina známých nástrojů je úzce propojena především s environmentální problematikou, tyto nástroje pak lze rozdělit do 3 hlavních kategorií. První kategorii tvoří nástroje **regulační**, které využívají zejména různá nařízení a jsou realizovány nejčastěji formou limitů, zákazů a norem. Druhou kategorií představují nástroje **dobrovolné**, které vycházejí z morální odpovědnosti subjektů (jednotlivců i podniků), které při dostatku informací a odpovídajícího vzdělání samy změny vzorce svého chování žádoucím směrem, tedy k ekologickému způsobu myšlení i jednání. Poslední kategorii tvoří **ekonomické** nástroje, které vycházejí z lidské orientace na prospěch a teorie, že změnu chování způsobí právě vidina zisku, snížení nákladů nebo jiných výhod. (Moldan 2009)

Velká důležitost je v současné době přikládána také skupině **informačních** nástrojů, mezi které se řadí především vzdělávací programy, označení spotřebičů nejrůznějšími štítky a také vydávání publikací a organizování osvětových kampaní. (Moldan 2015)

Mezi často využívanými ekonomickými nástroji lze nalézt **daně a poplatky**, které se mohou uplatňovat ve dvou různých oblastech. První skupina se týká měřitelného znečišťování životního prostředí a patří do ní například poplatky za vypouštění znečištěné vody, ukládání odpadu, vypouštění emisí nebo také hluk v okolí letišť. Druhá část se věnuje zahrnutí poplatků do ceny u zboží, které při spotřebovávání ohrožuje životní prostředí, jako jsou například baterie a hnojiva. (Polášková a kol. 2011)

Z dalších ekonomických nástrojů se využívá například systém **obchodování s emisními povolenkami**, který v Evropské unii funguje od roku 2005 a předpokládá se jeho postupné rozšiřování i do ostatních částí světa. Pozornost je věnována také **ekologickým daňovým reformám**, které by měly přinášet zdanění činností zatěžujících životní prostředí (např. čerpání zdrojů) a naopak snížení daní v jiných oblastech (např. zdanění práce). Důležitými a široce uplatňovanými nástroji jsou také **zálohový systém**, projevující se mimo jiné využíváním vratných obalů, a **podpora** činností zmenšujících negativní dopady na prostředí, například výstavby čistíren odpadních vod, **z veřejných prostředků**. (Moldan 2009)

Dobrovolné nástroje jsou souhrnným názvem pro metody a způsoby chování, které upravují mezinárodní normy a společnosti je zavádějí nad rámec povinností z vlastní vůle. Tyto nástroje pro ně pak mohou mít dvojitý efekt. Hlavním cílem jejich zavádění je samozřejmě přispívání k udržitelnému rozvoji, ale stejně tak tyto nástroje vylepšují profil společnosti, což jí může přinášet další výhody, například zlepšení postavení na trhu. Mezi tyto nástroje patří například norma **ISO 14001**, která je celou řadou podniků využívána k zavádění systémů řízení **EMAS** (systém environmentálního řízení a auditu) nebo **EMA** (environmentální manažerské účetnictví), které se věnuje problematice životního prostředí z pohledu nákladů a výnosů. Z dalších nástrojů lze jmenovat **environmental benchmarking**, tedy porovnání společnosti s tou nejlepší z hlediska ohleduplného přístupu k životnímu prostředí, **environmentální reporting** neboli publikování informací o dopadech činnosti podniku na životní prostředí a také **ecolabeling**, což představuje ekologické značení výrobků vyjadřující jejich šetrnost k životnímu prostředí v různých fázích životnosti. (Polášková a kol. 2011)

2 INDIKÁTORY

Nutnou podmínku směřování k trvalé udržitelnosti představuje identifikování oblastí a konkrétních problémů, které udržitelnou tendenci nemají, spolu se stanovením cílů usilujících o nápravu tohoto stavu a období, kdy jich má být dosaženo. Přesto, že tato část koncepce udržitelnosti je velice zásadní, sama o sobě není dostačující. Pokud jsou totiž stanoveny cíle, je potřeba vyhodnocovat jejich naplňování pomocí určitých kvantitativních měřítek, a to průběžně a nikoliv až v období, na které je jejich dosažení naplánováno. Tento přístup pak umožní sledování směru, kterým se vývoj v jednotlivých oblastech ubírá, a také dává prostor pro včasnou reakci v případě nepříznivých výsledků, které dosažení cílů ohrožují. Nástroje, které jsou k tomuto průběžnému a následně i celkovému vyhodnocení naplňování cílů udržitelného rozvoje využívány, se nazývají **indikátory trvale udržitelného rozvoje**.

V další části práce nejprve stručně shrnuje vývoj systému indikátorů a kritéria, která by měla být základem správného stanovení a následného výběru indikátorů konkrétními státy či uskupeními. Hlavní částí je potom analýza oblastí sledovaných a vyhodnocovaných v České republice spojená s porovnáním s vybranými zahraničními zeměmi a zhodnocením zjištěných výsledků. Česká republika je v rámci další části porovnána se zahraničím pomocí dalších vybraných indikátorů sledovaných statistickým úřadem Evropské unie (Eurostatem) a Světovou bankou a i zde je provedeno zhodnocení zjištěných výsledků. Na závěr jsou krátce představeny dva zajímavé indikátory, a sice Index lidského rozvoje (Human Development Index – HDI) a Index lepšího života (Better Life Index).

2.1 VÝVOJ INDIKÁTORŮ

Na začátku prvních úvah o nutnosti vytvoření nového systému vyhodnocování směřování k udržitelnému rozvoji stál jeden z paragrafů Agendy 21, jehož část uvádějí Jeníček a Foltýn (2010, s. 286): „Všeobecně používané indikátory, jako je například hrubý národní produkt nebo údaje o jednotlivých přírodních zdrojích či míře znečištění, neindikují v dostatečné míře, do jaké míry je nastoupena cesta směrem k trvalé udržitelnosti. Nepoužívá se metod, které by hodnotily interakce mezi rozvojem v jednotlivých sektorech, jako je například životní prostředí, růst populace, sociální a ekonomické otázky. Tyto metody zatím nejsou k dispozici. Je třeba vytvořit

indikátory trvale udržitelného rozvoje tak, aby se postupně vytvořila pevná základna pro rozhodovací procesy na všech úrovních, a aby se tak přispělo k dosažení trvalé udržitelnosti integrovaných systémů životního prostředí a rozvoje.“

Úkolu vytvořit systém indikátorů se ujala Komise OSN pro udržitelný rozvoj, která v roce 1995 vydala seznam přibližně 130 indikátorů, rozdělených do čtyř oblastí – sociální, ekonomické, environmentální a institucionální, které měly být využívány jednotlivými státy v rámci jejich rozhodovacích procesů. Tato první sada indikátorů byla často kritizována, především kvůli přílišné rozsáhlosti z hlediska počtu indikátorů. V roce 2001 proto Komise přistoupila k první z revizí indikátorů a několik let poté k dalšímu významnému přehodnocení celého systému. V rámci 98 sledovaných indikátorů vyčlenila 50 klíčových, které měly být snadno, tedy relativně rychle a bez větších nákladů, vyčíslitelné a zahrnovaly témata aktuální ve většině zemí. Indikátory byly stále děleny do skupin a podskupin, nepřetržovalo však jejich přiřazování k jednotlivým pilířům udržitelného rozvoje. (Jeníček, Foltýn 2010)

Systém indikátorů dále procházel revizemi a inovacemi, v současné době se ale pracuje na jeho zásadních změnách především v souvislosti s nově stanovenými SDGs. Statistická komise OSN na svém 46. zasedání v březnu 2015 za tímto účelem ustanovila skupinu expertů, která dostala za úkol vytvořit globální rámec indikátorů SDGs, představit ho na zasedání v roce 2016 a podporovat jeho následné zavádění (United Nations 2016c). V době vypracovávání této práce však výsledky tohoto zasedání bohužel ještě nebyly k dispozici a k hodnocení zemí jsou tak využívány indikátory stávající.

Kromě OSN se problematikou indikátorů zabývají také další instituce. V rámci Evropské unie se jejich rozvoji a monitorování věnuje **Eurostat**, dále také **OECD**, **Světový ústav zdrojů** (*World Resources Institute – WRI*) nebo **Světová banka**. Právě tyto instituce představují nejčastější zdroje dat pro porovnávání České republiky s vybranými zeměmi provedené v kapitolách 2.3, 2.4 a 2.5. (Jeníček, Foltýn 2010)

2.2 VÝBĚR INDIKÁTORŮ

Základním posláním indikátorů je zjednodušeně popsat oblast, k jejímuž sledování jsou určeny, a také poukazovat na změny, identifikovat jejich trend a příčinné souvislosti.

Proto je velice důležitý způsob, jakým jsou indikátory konstruovány a následně také vybírány. (Maier a kol. 2012)

Existují **dva přístupy**, které se snaží odlišným způsobem co nejlépe vystihnout hlavní vlastnosti sledované oblasti. První z nich vychází ze stanovení **několika klíčových** (taktéž titulkových nebo headline) **indikátorů**, které si nekladou za cíl postihnout vlastnosti celé oblasti, ale na pochopitelném příkladu ukázat charakteristickou míru změn (Maier a kol. 2012). Důraz je kladen na jasnou identifikovatelnost toho, co daný indikátor měří, a srozumitelnost pro širokou veřejnost (Jeníček, Foltýn 2010). Druhý přístup oproti tomu upřednostňuje vytváření komplexních indikátorů, které kombinují více vstupních údajů. Tyto indikátory jsou nazývány **agregované**, často lze najít i označení **indexy**. K jejich nesporným výhodám patří možnost zohlednit více menších vlivů, nevýhodu potom představuje menší transparentnost a také obtížnější srozumitelnost pro koncové uživatele. (Maier a kol. 2012)

Aby bylo možné prohlásit indikátory za použitelné a státy či uskupení si je vybraly ke sledování svého směřování k trvalé udržitelnosti, je vždy nutné zvážit několik kritérií. Některá z nich uvádí už Moldan (1997), který upozorňuje, že je nutné uvažovat o technické proveditelnosti získávání potřebných dat (měřitelnosti), o nákladech na pořízení dat v porovnání s užitkem, který přinesou, o správnosti indikátorů, tedy zatížení indikátorů významnějšími chybami, nebo o transparentnosti týkající se metod a výpočtů použitých k vyčíslení indikátorů. Jeníček a Foltýn (2010) dále poukazují na nutnou jednoznačnost a pochopitelnost samotných indikátorů, na jednoduchost a všeobecnou znalost jednotek, ve kterých jsou indikátory vyjadřovány, a také na jejich srovnatelnost, tedy vyjádření standardizovaným způsobem. Maier a kol. (2012) staví nade všechny ostatní vypovídací hodnotu indikátorů, tedy jejich schopnost výstižným způsobem informovat cílový okruh uživatelů. Pokud indikátory tuto vlastnost nesplňují, je ohroženo naplnění jednoho z jejich základních poslání, tedy schopnost poskytnout informace o stavu a vývoji sledovaných oblastí.

2.3 OBLASTI SLEDOVANÉ V ČR

Jak již bylo zmíněno, udržitelným rozvojem se zabývá celá řada významných dokumentů, které jsou projednávány nejprve celosvětově a poté přijímány jednotlivými státy. Z těchto dokumentů pak vycházejí správní orgány, zákony, normy a strategie,

kteře jejich ustanovení přizpůsobují konkrétním podmínkám daného státu či regionu a berou přitom v úvahu prostředí, zvyklosti a také možnosti daného území. (Maier a kol. 2012)

V České republice byla první takováto strategie přijata v roce 2004 pod názvem **Strategie udržitelného rozvoje České republiky**, a to jako otevřený dokument umožňující změny a také další doplňování (Polášková a kol. 2011). Tato strategie byla v roce 2010 aktualizována a nahrazena **Strategickým rámcem udržitelného rozvoje České republiky**. Ten se zaměřuje na hlavní cíle, tzv. prioritní osy, v jejichž rámci stanovuje ještě další podcíle. (Maier a kol. 2012)

Na základě aktuálně platného strategického rámce mají být v České republice každé dva roky předkládány Radou vlády pro udržitelný rozvoj **situační zprávy**, které hodnotí stav a také vývoj směrem k udržitelnému rozvoji pomocí indikátorů určených tímto rámcem. Česká republika má k dispozici zprávy vydané v letech 2006, 2007, 2009, 2012, 2013 a 2016. Některé z indikátorů jsou součástí zpráv již od prvního vydání v roce 2006 a umožňují tak delší časové srovnání. V současné době se pracuje na aktualizaci Strategického rámce udržitelného rozvoje ČR, který bude obsahovat také nový indikátorový rámec. (Vláda ČR 2016b)

Dále uvedené údaje vycházejí, pokud není uvedeno jinak, ze **Situační zprávy ke Strategickému rámcu udržitelného rozvoje ČR 2016**, která byla publikována Radou vlády pro udržitelný rozvoj počátkem dubna 2016.

Pro porovnání České republiky a dalších zemí jsou použity především indikátory týkající se oblasti ekonomické a také oblasti informačních a komunikačních technologií, v menším počtu jsou zastoupeny indikátory ostatní. Výběr zemí, se kterými je Česká republika porovnávána, je blíže odůvodněný u jednotlivých indikátorů, většinou jsou ale voleny státy s výrazně odlišnými hodnotami, ať už vyššími či nižšími, aby bylo možné demonstrovat rozdíl a podchytit jeho příčiny, případně také státy s podobnými podmínkami, jaké má Česká republika, kde je možné sledovat, jestli relativně stejné výchozí podmínky musejí nutně znamenat stejné hodnoty indikátorů. Napříč všemi oblastmi pak prolíná porovnání ČR s Norskem, které patří k nejvyspělejšími státům v rámci Evropy i světa. Druhou zemí porovnávanou v rámci všech indikátorů je Slovensko. Zde je zajímavé posoudit, zda se země, se kterou ČR ještě před přibližně 20 lety tvořila společný stát, vyvíjí podobným směrem nebo se ubírá vlastním.

Situační zpráva vychází ze Strategického rámce udržitelného rozvoje ČR a rozděluje sledované indikátory celkem do pěti oblastí nazývaných prioritní osy. V rámci představení každé z těchto oblastí jsou zvýrazněny indikátory, jejichž mezinárodně používané verze jsou následně použity pro porovnání České republiky s vybranými zeměmi.

Prioritní osa I: Populace, člověk a zdraví

Tato osa se zaměřuje především na demografické otázky a mezi její hlavní priority patří zlepšení životních podmínek a také zdraví obyvatel, přizpůsobení politiky a služeb vývoji populace a podpora rodinné soudržnosti.

Sledováno je celkem 7 indikátorů:

- Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví
- Standardizovaná míra úmrtnosti
- Expozice obyvatel prašnému aerosolu
- Materiálová a uhlíková stopa domácností
- **Zadluženost domácností**
- Míra zaměstnanosti starších pracovníků
- Index stáří a index závislosti

Indikátor Zadluženost domácností byl vybrán proto, že jeho přílišné stoupaní může představovat významné ohrožení schopnosti domácností udržet si určitou životní úroveň a zajistit svým členům základní podmínky pro život. V některých případech může vysoké zadlužování se vést až k neschopnosti domácností dostát svým závazkům (pokud jsou příjmy nižší než výdaje nutné ke splácení dluhů a s nimi spojených úroků) a potenciálnímu ohrožení chudobou. V konečném důsledku má tak zadlužování dopad nejen na samotné domácnosti, ale ovlivňuje mimo jiné i poptávku na trhu a potažmo celou ekonomiku.

2.3.1 Zadluženost domácností

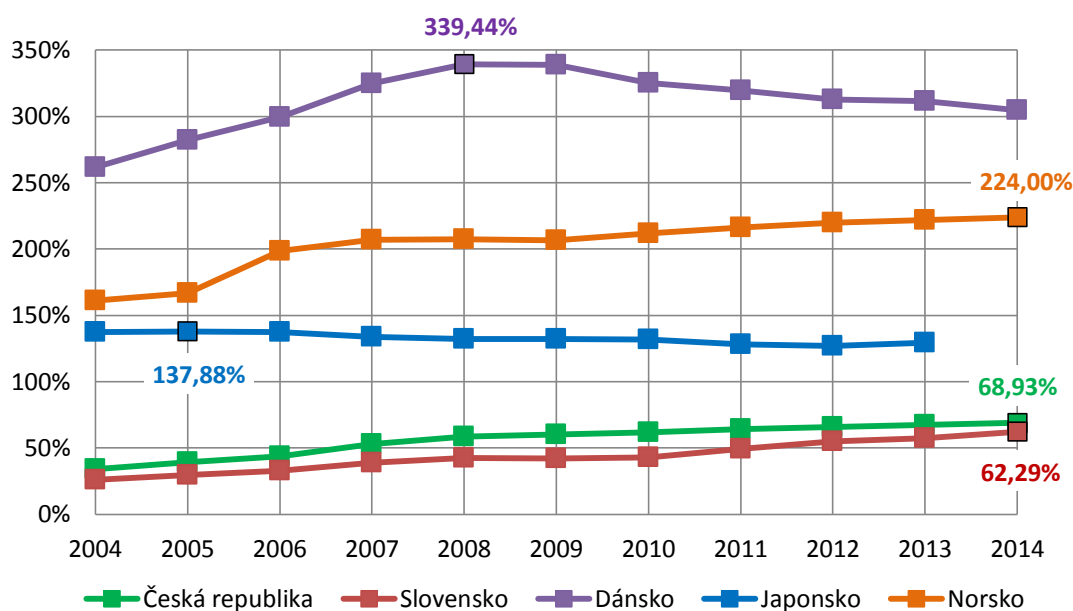
Zadlužeností domácností se rozumí situace, kdy domácnosti nejsou schopny pokrýt své výdaje vlastními zdroji a k financování těchto výdajů se rozhodnou použít zdroje cizí. Ty mohou být poskytovány bankovními institucemi i nebankovními subjekty, mezi které se řadí například leasingové společnosti. Nejčastější formy závazků pak

představují úvěry na bydlení, spotřebitelské úvěry a ostatní úvěry (např. na vzdělání). Za největší riziko přílišného zadlužování lze považovat pád domácností do tzv. dluhové pasti, tedy neschopnost hradit závazky a s nimi spojené úroky, který může v konečném důsledku vést až k hrozbě chudoby, tedy zásadnímu ohrožení, kterému se věnují i SDGs.

V České republice je zadlužení domácností vyčíslováno v miliardách Kč, k mezinárodnímu srovnání je potom používán například indikátor nazvaný **Household debt (Zadluženost domácností)** vyjadřující celkové dluhy domácností jako procento čistého disponibilního důchodu, který publikuje OECD v indikátorové sekci Ekonomika (OECD 2016a). Na obr. č. 3 je zadluženost českých domácností srovnána právě pomocí tohoto mezinárodního indikátoru se Slovenskou republikou, Dánskem, Norskem a Japonskem, a to za období mezi roky 2004 a 2014 (pouze v případě Japonska je posledním uvedeným údajem ten za rok 2013).

Slovensko bylo vybráno jako země velice podobná České republice, jak polohou ve střední Evropě, tak podobným vývojem v některých oblastech ekonomiky, Dánsko a Norsko jsou zástupci vyspělých skandinávských zemí a Japonsko představuje mimoevropskou zemi patřící do skupiny nejvyspělejších států světa.

Obr. č. 3 Porovnání zadluženosti domácností ČR s vybranými zeměmi (v %), 2004–2014

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD 2016a; 2016

Po celé sledované období se všechny vybrané země držely z hlediska zadlužení domácností ve své vlastní dimenzi. Zatímco v České republice ani na Slovensku zadluženost domácností nikdy nepřekračovala výši čistého disponibilního příjmu, hodnoty v Japonsku se pohybovaly téměř výhradně 30 až 40 % nad tímto příjmem. Samostatnou kategorií potom tvoří Dánsko, kde zadluženost domácností byla v roce 2004 těsně nad 260 % disponibilního příjmu a postupem času se dostala na téměř 340 % této hodnoty. Zadlužování domácností v Norsku mělo po celé sledované období pomalu rostoucí trend, zaznamenalo však výrazný skok, který se mezi roky 2005 a 2006 projevil růstem z necelých 170 % na 200 % disponibilních příjmů.

Česká republika měla oproti Slovensku vždy o něco vyšší hodnoty. Na začátku sledovaného období, tedy v roce 2004, byl rozdíl mezi oběma zeměmi 8,22 procentního bodu. V dalším období se oba státy postupně vzdalovaly, největší rozdíl tvořil v roce 2010 téměř 19 procentních bodů. Slovenská zadluženost poté začala narůstat rychlejším tempem než česká a oba státy se tak v roce 2014 přiblížily na rozdíl jen o málo větší než 6,5 procentního bodu. Pro obě země pak údaj za rok 2014 představoval nejvyšší hodnoty za celé období měření. Oproti tomu Japonsko je zajímavým příkladem země, ve které se zadluženost domácností stále držela na podobných hodnotách. Těch nejvyšších za sledované období dosáhla v roce 2005, kdy dosahovala téměř 138 % disponibilních příjmů, v posledních několika letech se naopak dostává pod 130 %, s nejnižší hodnotou (127,07) v roce 2012.

Vývoj v Dánsku byl oproti ostatním zemím až o stovky procent výše, to je ovšem dáno z největší části odlišným nastavením dánského hypotečního systému. Ten je koncipován tak, aby umožňoval pořízení vlastního bydlení i mladým párům a rodinám (počet těchto subjektů s vlastním bydlením je tak oproti ostatním zemím výrazně vyšší). Tento trend staví mnoho dánských domácností do potenciálně nebezpečné situace z hlediska velkého dlouhodobého zadlužení se, systém však funguje bez obtíží a většina hypoték je řádně splácena. (Investiční web 2014)

V Norsku, které se z hlediska zadluženosti domácností až do roku 2005 vyvíjelo podobně jako Japonsko (OECD 2016a), se tento ukazatel začal významně zvyšovat v roce 2006, kdy dosáhl, jak již bylo řečeno, téměř 200 %. Od roku 2006 tato hodnota nadále stoupala, především kvůli rostoucím cenám nemovitostí a nízkým úrokovým sazbám. Tento vývoj představuje do budoucna možnou hrozbu, neboť zadluženost

norských domácností roste rychleji než jejich příjmy (News in English 2015). Ve srovnání s Dánskem však zadlužení domácností v roce 2014 bylo stále přibližně o 80 procentních bodů nižší.

Pokud jde o shrnutí situace v ČR, největší část dluhu českých domácností představují v současné době úvěry na bydlení, jejichž tendence je stále stoupající a dle posledních dostupných údajů (únor 2016) mají hodnotu více než 980 miliard Kč. Stejně tak rostou i ostatní úvěry představující v tomtéž období téměř 150 miliard Kč. Naopak v posledních letech nejprve klesaly (z nejvyšší hodnoty 310 miliard Kč v květnu 2009) a v současné době stagnují spotřební úvěry, jejichž hodnota v únoru 2016 činila 262 miliard Kč. (Kurzy.cz 2016a)

I přesto, že zadlužení ČR má ve výsledku vzrůstající tendenci, pořád patří k nejnižším v rámci Evropy, celkově tedy lze výsledky v této oblasti označit za uspokojivé. Zadluženost je však vždy nutné brát v kontextu s ostatními ukazateli. I když jsou hodnoty většiny zemí vyšší než v ČR, nemusí to pro ně znamenat vážnější problém, zejména pokud má obyvatelstvo vysoké příjmy, příkladem je Dánsko s druhým nejvyšším průměrným ročním příjmem po zdanění v roce 2014 ve výši 27 700 euro (The Local 2015), v takovém případě se totiž věřitelé nemusí výrazněji obávat, že by jejich pohledávky nebyly uhrazeny. Oproti tomu země, které v mezinárodním srovnání vycházejí jako jedny z nejméně zadlužených, mohou být paradoxně často potenciálně ohroženější neschopností splácet, zejména pokud jsou příjmy obyvatelstva nízké nebo roste míra nezaměstnanosti.

Prioritní osa II: Ekonomika a inovace

Priority v této oblasti se zaměřují především na podporování rozvoje ekonomiky a zvyšování její konkurenceschopnosti, efektivnější využívání energie a surovin a také rozvoj v oblasti vzdělání, výzkumu a vývoje.

Sledováno je celkem 13 indikátorů:

- **Hrubý domácí produkt na osobu**
- Produktivita práce
- Obecná míra nezaměstnanosti
- Přepavní náročnost v dopravě
- Energetická náročnost HDP

- Spotřeba primárních energetických zdrojů
- Podíl energie z obnovitelných zdrojů
- Materiálová spotřeba
- Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů
- Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání
- Nejvyšší dosažené vzdělání
- Výdaje na výzkum a vývoj
- **Přístup k internetu**

Ukazatel Hrubý domácí produkt na osobu byl pro porovnání zvolen především proto, že je jedním z nejpoužívanějších ukazatelů výkonnosti ekonomiky, a to i přesto, že neodráží všechny relevantní skutečnosti, jak je uvedeno níže. Indikátor vyjadřující přístup domácností k internetu byl vybrán z důvodu demonstrování rychlosti, s jakou v posledních letech probíhá propojování světa pomocí moderních informačních a komunikačních technologií.

2.3.2 Hrubý domácí produkt na osobu

„Hrubý domácí produkt (HDP) je součtem peněžních hodnot finálních (konečných) výrobků a služeb, vyprodukovaných během jednoho roku výrobními faktory alokovanými (umístěnými) v dané zemi (bez ohledu na to, kdo tyto faktory vlastní).“ (Jurečka a kol. 2013, s. 27)

Stručně lze obsah HDP vyjádřit, jak je uvedeno v situační zprávě za rok 2016, jako úhrn spotřeby, investic, výdajů vlády a rozdílu mezi dovozem a vývozem. Tento úhrn je počítán pomocí 3 základních metod – produkční, výdajové a důchodové.

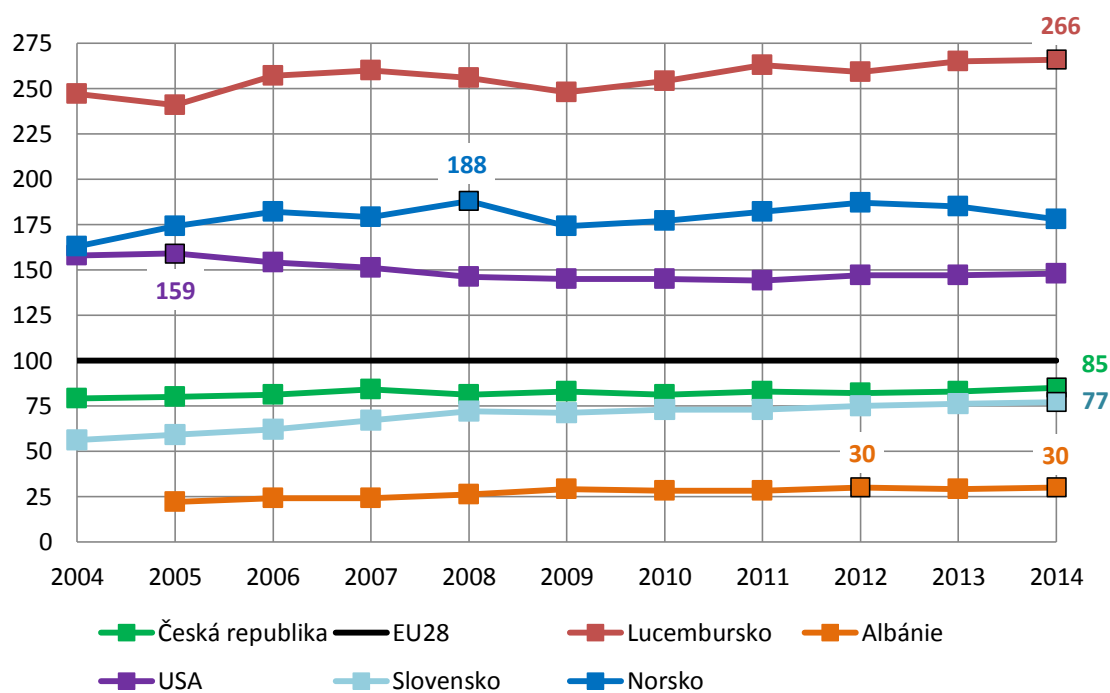
Někteří autoři upozorňují na skutečnost, že HDP nelze používat jako jediný ukazatel rozvoje. Jeníček a Foltýn (2010) uvádějí, že nehodnotí rozvoj ekonomiky z hlediska směřování k udržitelnému rozvoji. Moldan (2009) poukazuje na další nedostatek, který tkví v chybějícím zahrnutí vlivu ekonomiky na životní prostředí a přírodní zdroje (jako příklad uvádí ztroskotání tankeru u aljašského pobřeží, které způsobilo únik tisíců tun ropy, následné čisticí práce však přispěly k růstu HDP).

I přes skutečnosti zmíněné výše je ukazatel HDP stále využíván, především pro svoji schopnost spolehlivě vyjádřit úspěšnost ekonomického rozvoje, jehož udržitelný růst je v centru světové pozornosti. Pro mezinárodní srovnání ČR s vybranými zeměmi je na

obr. č. 4 použit indikátor publikovaný Eurostatem – **GDP per capita in PPS (HDP na obyvatele)**. Tento ukazatel vzniká po vydělení hodnoty HDP středním stavem obyvatelstva a je vyjádřen **ve standardech kupní síly (PPS)**, aby byly eliminovány rozdíly v cenových hladinách. Základní hodnotou, se kterou jsou porovnávány ostatní země, je průměr všech 28 zemí Evropské unie, kterému je přiřazena hodnota 100 (Eurostat 2016a).

K porovnání s ČR bylo vybráno Lucembursko jako země s nejvyššími hodnotami v rámci Evropské unie, Spojené státy americké (USA) představující mimoevropskou velmoc přidávanou do statistik Eurostatu a konečně Albánie jako současná kandidátská země EU, jejíž HDP je v rámci Evropy jedno z nejnižších. Opět nechybí ani srovnání s Norskem a Slovenskem. Země jsou porovnávány za období mezi lety 2004 a 2014 (v případě Albánie jsou k dispozici hodnoty až od roku 2005), aby bylo zahrnuto období předcházející a také následující po hospodářské krizi, která zasáhla svět v roce 2008 a propukla právě ve Spojených státech.

Obr. č. 4 Porovnání HDP na obyvatele v ČR a vybraných zemích (v PPS), 2004–2014

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat 2016a; 2016

Vzhledem k tomu, že ekonomický rozvoj je dlouhodobou a postupnou záležitostí, nevykazoval tento indikátor u žádné ze sledovaných zemí skokové změny. Vliv na hodnoty měl při přepočtech samozřejmě měnící se stav obyvatel jednotlivých zemí a také krize, která zasáhla státy v nestejnou dobu a v různé míře.

Naprosto suverénně si z hlediska HDP na osobu vedlo po celé porovnávané období Lucembursko, a to nejen mezi vybranými zeměmi, ale v rámci všech zemí, za které Eurostat data vyhodnocuje. Z hodnoty 247 se postupně, i přes znatelný pokles v roce 2009 související s dopady krize, dostalo v roce 2014 na hodnotu téměř o 20 jednotek vyšší a vůbec nejvyšší v rámci celého dosavadního vývoje, tedy 266.

Dominance Lucemburska je způsobena především přílivem množství zahraničních pracovníků, kteří denně dojíždějí za prací z Francie, Německa či Belgie. Tato zahraniční pracovní síla se podílí na tvorbě HDP, ale už ne na jeho následném přepočtu na obyvatele, neboť zde nemá trvalý pobyt. (Business Insider 2015)

Přibližně 1,5 násobek průměrné hodnoty EU představovaly hodnoty tohoto ukazatele pro USA, oproti Lucembursku však měly konstantnější průběh. Od hodnoty 158 v roce 2004, respektive nejvyšší dosažené hodnoty (159) o rok později, měla vývojová křivka klesající tendenci, zejména mezi roky 2007 a 2008, a to až na hodnotu 144 v roce 2011. V tomto období začalo docházet k opětovnému, ale pomalému ožívování a růstu až na hodnotu 148 v roce 2014, která je ovšem stále o 10 jednotek nižší než výchozí hodnota z roku 2004.

V Norsku se tento ukazatel slibně vyvíjel až do roku 2008, kdy představoval téměř dvojnásobek průměru EU. Poté v souvislosti s hospodářskou krizí zaznamenal propad na hodnotu 174, ale v následujícím roce byl růst opět obnoven. Od roku 2012 však hodnota HDP na obyvatele začala opět klesat.

Albánie se spolu s Bosnou a Hercegovinou řadí mezi sledovanými zeměmi k vůbec nejslabším (Eurostat 2016a). V roce 2005 nedosahovalo její HDP na obyvatele ani čtvrtiny průměru EU, v průběhu 10 let pak zaznamenávala pomalý růst a na konci sledovaného období se přiblížila jedné třetině průměru EU. Brzdou růstu je pro tuto zemi především vysoká míra korupce, růst veřejného dluhu, špatná infrastruktura v porovnání s EU a částečně má vliv také velký podíl zemědělství na ekonomice – to zaměstnává přibližně polovinu práceschopného obyvatelstva (The Heritage Foundation 2016).

I hodnoty ČR se z hlediska HDP na osobu nacházely po celé sledované období pod průměrem EU, nejbližší byly v roce 2007, kdy hodnota HDP na osobu představovala 84 jednotek. Hospodářská krize přinesla pokles v roce 2008 následovaný střídavým mírným poklesem a růstem. Tento stav trval až do roku 2012, od kterého hodnoty získaly opět stoupající tendenci, až na vůbec nejvyšší hodnotu 85 jednotek v roce 2014. Podobný vývoj jako v ČR bylo možné sledovat také na Slovensku. I tato země dosáhla nejlepších výsledků v roce 2014 s hodnotou 77 jednotek.

Samotný HDP (nepřepočítávaný na obyvatele) měl v ČR průběh, který z uvedeného srovnání není jednoznačně patrný, především kvůli již zmíněnému měnícímu se stavu obyvatelstva. Až do posledního čtvrtletí roku 2008 tempo HDP rostlo, v posledním čtvrtletí však přešlo k výraznému poklesu, který se ještě prohluboval v roce 2009. Rok 2010 přinesl oživení, v roce 2011 však tempo růstu opět klesalo a v roce 2012 a začátkem roku 2013 bylo dokonce záporné. V roce 2014 se však, v souladu s uvedeným porovnáním, opět nastartovalo oživení, které v roce 2015 pokračovalo. (Kurzy.cz 2016b)

I přes současný růst je ČR z hlediska HDP na obyvatele stále pod průměrem EU a v rámci členských zemí tak stále patří spíše k slabším. V roce 2014 však i tak vykazovala lepší hodnoty než téměř třetina zemí EU, konkrétně Bulharsko, Řecko, Chorvatsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a také všechny 3 státy v Pobaltí. (Eurostat 2016a)

2.3.3 Přístup k internetu

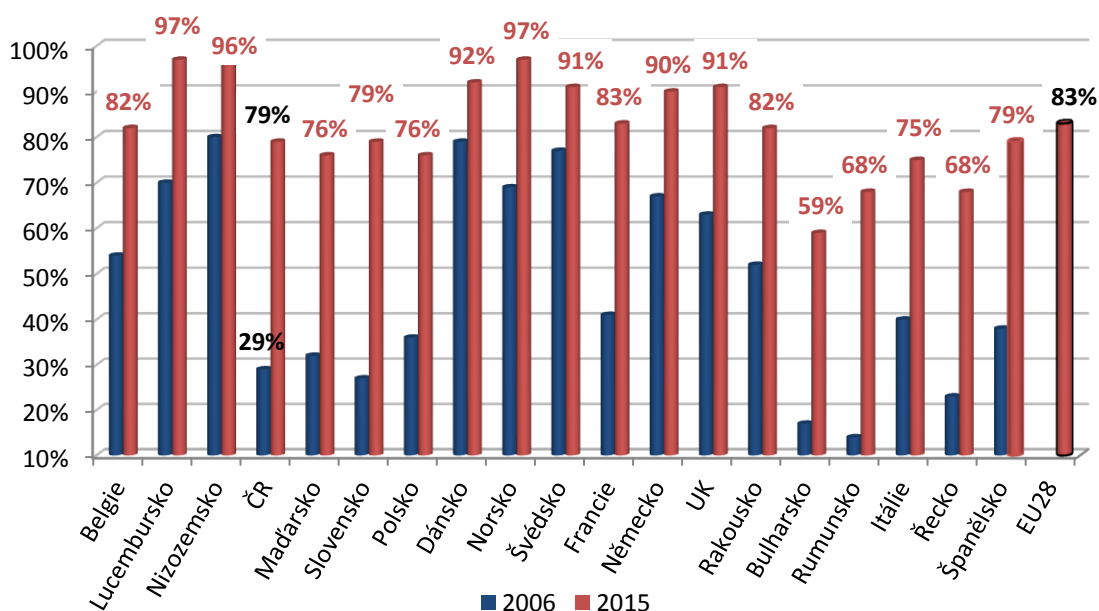
Využití informačních a komunikačních technologií je jedním ze základních předpokladů fungování ekonomiky a potažmo i celé společnosti. Za jednu z nejdůležitějších je v současné době považován internet, který kromě propojení světa umožňuje také přístup k širokému spektru informací, které jsou nezbytnou součástí každodenního života lidí, ať už pracovního či soukromého. To si uvědomují i mezinárodní instituce, které věnují přístupu k internetu pozornost i v rámci podcílů nově definovaných SDGs.

Přístup k internetu je v ČR sledován z mnoha pohledů, dle organizací a jejich velikosti, dle jednotlivců a jejich věku a také podle typů domácností (s dětmi/bez dětí, podle příjmové kategorie), je tak možné udělat si kompletní představu o struktuře nejčastějších uživatelů.

Mezinárodní srovnání v této oblasti, které ukazuje obrázek č. 5, je provedeno pomocí indikátoru **Households with internet access at home (Domácnosti s přístupem k internetu)**, který publikuje Eurostat. Vyčíslováno je procento domácností, které má v dané zemi přístup k internetu, do výpočtu jsou však zahrnuty jen domácnosti, v nichž žije alespoň jeden člen ve věku 16–74 let (Eurostat 2016b). Tento přístup může u některých zemí vyvolávat mírné rozdíly oproti domácím statistikám (například Český statistický úřad zahrnuje do svých statistik všechny domácnosti, tedy i ty, v nichž žijí osoby starší 74 let).

Srovnání hodnot tohoto ukazatele z roku 2006 a nejnovějších dat, tedy těch za rok 2015, je provedeno pro vybrané členské země Evropské unie a Norsko.

Obr. č. 5 Porovnání domácností s přístupem k internetu v ČR a vybraných zemích (v %) v letech 2006 a 2015

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat 2016b; 2016

Pro účely tohoto porovnání byly země rozděleny do skupin dle svého geografického umístění, které úzce souvisí s celkovou vyspělostí zemí. První skupinu tvoří Belgie, Lucembursko a Nizozemsko, tyto státy představují samostatné společenství vyspělých zemí západní Evropy. Belgie vykazovala v obou srovnávaných obdobích nižší hodnoty a lze ji tak zahrnout spíše mezi ostatní západoevropské země zmiňované níže. Z domácností zbylých 2 zemí Beneluxu však v roce 2006 mělo přístup k internetu 70 a 80 % obyvatel, což bylo ve stejném období v rámci Evropy srovnatelné pouze se

skandinávskými zeměmi. V roce 2015 tyto 2 země pak už naprosto dominovaly s procentem domácností s přístupem k internetu výrazně se blížícím 100 %.

Další kategorii tvoří země Visegrádské čtyřky, tedy ČR, Maďarsko, Slovensko a Polsko, s jedněmi z nejnižších výchozích hodnot, kdy se zapojení domácností do celosvětové internetové sítě pohybovalo kolem 30 %. Právě tyto země vykazují nejvýraznější rozvoj za posledních 10 let, kdy například v rámci ČR se hodnota z původních 29 % zvedla o celých 50 procentních bodů na současných 79 % domácností, jejichž běžným standardem je přístup k internetu.

Vyspělost států spočívá často i v rychlejším a dřívějším zavádění moderních technologií a dalších přístupů umožňujících růst ekonomické a životní úrovně. Příkladem mohou být skandinávské země Dánsko a Švédsko, které už v roce 2006 vykazovaly shodně téměř 80 % domácností s přístupem k internetu, v průběhu následujících 10 let pak toto číslo překročilo 90 %. Na nižší hodnotě, tedy 69 %, začínalo Norsko. Tato země ale své severské sousedy během 10 let předstihla a v roce 2015 mělo 97 % domácností přístup k internetu, což je nejlepší výsledek, shodný s Lucemburskem. Úspěšně si vedly také ostatní vyspělé, především západoevropské, země, které zaznamenaly výrazný růst a v roce 2015 vykazovaly hodnoty nad průměrem EU, který je roven 83 % domácností. Nejlepší z těchto zemí bylo Spojené království Velké Británie a Severního Irsku (UK) s 91 % domácností s přístupem k internetu.

Pod průměrem EU zůstaly také země jižní Evropy, i přes znatelný nárůst za porovnávaná období, srovnatelný se zeměmi Visegrádské čtyřky. Vůbec nejnižší hodnoty poté v roce 2006 vykazovalo Rumunsko s pouhými 14 % domácností s přístupem k internetu, následované Bulharskem se 17 %. Rumunsku se pak ve sledovaném období podařilo Bulharsko předstihnout díky růstu o 54 procentních bodů, Bulharsko tak v současné době zůstává s 59 % na chvostu EU.

Celkově lze říci, že zrychlování celosvětového vývoje ve všech oblastech s sebou nese rostoucí potřebu komunikace a také relevantních informací, což pohání nejen samotné státy, ale i jejich domácnosti k přijímání a zavádění moderních informačních prostředků, ke kterým se internet zajisté řadí. Tempo růstu za posledních 10 let je obdivuhodné, dokonce i v méně vyspělých zemích EU. Česká republika se současnými 79 % domácností, které využívají internet, představuje přibližně střed mezi státy EU, přestože hodnot průměru, tedy 83 %, nedosahuje. Tento průměr je však ovlivňován

především státy Skandinávie a Beneluxu, jejichž procenta domácností s internetem přesahují 90 %, případně se dokonce blíží 100 %. Zároveň je ale nutné zmínit, že výsledek 79 % pro ČR znamená také to, že zde stále zůstává přibližně jedna pětina nezasíťovaných domácností.

Prioritní osa III: Rozvoj území

Zlepšování kvality života v daném území a také úspěšnější prosazování strategického územního plánování, to jsou hlavní priority třetí osy. Indikátory jsou pak vyčíslovány v rámci krajů České republiky a také pomocí celorepublikového průměru.

Sledováno je celkem 12 indikátorů:

- HDP na osobu v krajích
- Obecná míra nezaměstnanosti v krajích
- Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji
- Municipality zapojené do realizace metody Místní Agenda 21
- Migrační saldo venkovských obcí
- Celková výše příjmů na jednoho obyvatele a dluhová služba v krajích
- Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích
- Přístup k internetu v krajích
- Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích
- Výdaje na kulturu v krajích
- Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí
- Spokojenost s místním společenstvím

Tato osa se věnuje specifickým indikátorům zjišťovaným v rámci jednotlivých krajů ČR a její mezinárodní srovnání se z tohoto důvodu stává problematickým, je tedy uvedena pouze pro účely poskytnutí kompletních informací o struktuře situační zprávy o udržitelném rozvoji.

Prioritní osa IV: Krajina, ekosystémy a biodiverzita

Mezi priority této osy patří ochrana krajiny a biodiverzity, odpovědný přístup k zemědělskému a lesnímu hospodářství a také přizpůsobení se změnám klimatu.

Sledováno je celkem 8 indikátorů:

- **Ekologická stopa**
- Indikátor změn území a ekosystémů
- Index běžných druhů volně žijících ptáků
- Výdaje na ochranu životního prostředí
- Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech
- Podíl ekologického zemědělství
- Defoliace
- Intenzita těžby dřeva

Pro porovnání zemí byl ukazatel Ekologická stopa zvolen z důvodu komplexního zhodnocení znečišťujících a jiných lidských činností působících na životní prostředí v kontrastu s hodnotou a intenzitou, kterou je toto prostředí schopné pojmout.

2.3.4 Ekologická stopa

Využívání přírodních zdrojů a také znečištění, tyto oblasti jsou v souvislosti s trvale udržitelným rozvojem skloňovány velmi často. O určitý způsob jejich zachycení v globálním měřítku se různým způsobem snaží mnoho ukazatelů a jedním z nich je právě Ekologická stopa.

„Ekologická stopa je indikátorem společenských nároků na dostupnou globální biokapacitu. Ukazuje celkovou míru přivlastňování biologicky produktivních ploch obyvateli jednotlivých států v rámci globálního sdílení zdrojů. ... Za hlavní faktory určující velikost ekologické stopy jsou v globálním měřítku považovány zejména ekonomické bohatství, populační růst a efektivita využívání zdrojů.“ (Rada vlády pro udržitelný rozvoj 2016, s. 144)

Ekologická stopa (Ecological Footprint – EF) tedy představuje velikost nároků jednotlivých států na biokapacitu a měří se v mezinárodně srovnatelných jednotkách nazývaných globální hektary (gha), které představují průměrnou globální produktivitu plochy bez ohledu na její typ (obdělávaná pole, pastviny, rybářská loviště, půda pro vázání uhlíku, ...).

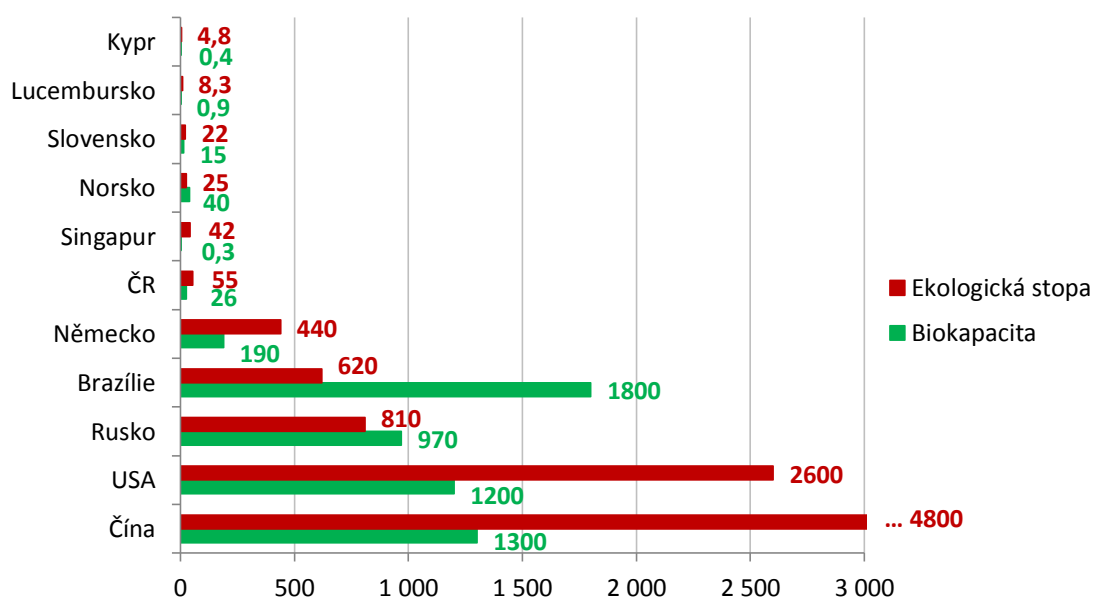
Biokapacita představuje schopnost ekosystémů produkovat biologické materiály nárokované společností a zároveň vstřebávat znečištění, které společnost svou činností

vytváří. Může být proměnlivá, například v závislosti na změnách klimatu. (Global Footprint Network 2016a)

Pro srovnání ČR se zeměmi z celého světa za rok 2012, které je znázorněno na obr. č. 6, byly použity biokapacity zemí a jejich ekologické stopy (obojí vyjádřeno v milionech gha), které sleduje Global Footprint Network. Rok 2012 je nejaktuálnějším rokem, za který jsou data dostupná.

Mezi zeměmi porovnávanými s ČR nechybí největší státy světa – za asijský kontinent Čína a Rusko, USA a Brazílie potom jako zástupci kontinentu amerického. Evropu zastupuje Německo, jako stát s nejvyšší hodnotou ekologické stopy, Norsko, jako příklad evropské země, jejíž ekologická stopa nepřekračuje biokapacitu, a také Lucembursko a Kypr, tedy země s jednou z nejnižších ekologických stop v Evropě. Srovnání je provedeno také pro Slovensko a poslední vybranou zemí je Singapur – zástupce rychle se rozvíjejících zemí, tzv. asijských tygrů, s výrazným rozdílem biokapacity a ekologické stopy.

Obr. č. 6 Porovnání ekologické stopy a biokapacity v ČR a vybraných zemích (v gha) v roce 2012

Zdroj: vlastní zpracování dle Global Footprint Network 2016b; 2016

Porovnáním ekologické stopy a biokapacity jednotlivých zemí lze zjistit, jestli má země ekologický přebytek nebo naopak deficit. Obě tato zjištění mají vliv na oblasti

mezinárodního obchodu, do kterých se země zapojí (např. z důvodu chybějících rybníkových lovišť či zemědělských ploch). Deficit také může být známkou vypouštění vyššího množství oxidu uhličitého do atmosféry.

Největší biokapacitu ze všech zemí má Brazílie, která jako jedna z největších zemí světa nejen pokrývá svoji ekologickou stopu, ale byla by schopná pokrýt i její trojnásobek. Důvodem takto vysoké biokapacity je samozřejmě existence rozsáhlých deštných pralesů pokrývajících velkou část rozlohy této země.

Rozdíl mezi biokapacitou a ekologickou stopou v USA a Číně je velice výrazný, v Číně biokapacita nepokrývá ani třetinu ekologické stopy, v USA ani polovinu. Tento vysoký deficit je způsoben především tím, že Čína a USA, jako jedny z největších zemí světa, jsou dlouhodobě také největšími světovými producenty emisí, Čína především kvůli emisím z uhelných elektráren a množství výrobních podniků. (Česká televize 2014)

Mezi země v Evropě, jejichž ekologická stopa výrazně převyšuje biokapacitu, se řadí Německo, Lucembursko, ale i ČR a Kypr. Je samozřejmě nutné brát v úvahu rozdílnou velikost těchto zemí, která představuje významné omezení možností biokapacity, především pro Lucembursko a Kypr, jejichž ekologická stopa je jedna z nejnižších v Evropě. To se však netýká Německa, které i přes svoji výraznou rozlohu tuto kapacitu překračuje více než dvojnásobně. Slovensko má díky své rozloze menší biokapacitu než ČR a z hlediska velikosti ekologické stopy taktéž trpí deficitem. Velikost ekologické stopy Slovenska však v porovnání s ČR není ani poloviční. Příkladem evropské země, jejíž biokapacita naopak převyšuje ekologickou stopu, a to téměř o polovinu, je Norsko.

Se svojí rozlohou 719 km² (Singapore Department of Statistics 2016) patří asijský Singapur do skupiny nejmenších území světa. Jeho ekologická stopa je však v rámci 150 států sledovaných Global Footprint Network jen těsně za první třetinou. Menší hodnoty vykazují i výrazně větší země jako je např. Finsko, Maďarsko či Slovensko. Z hlediska deficitu, který překračuje biokapacitu o 16 000 %, vychází z mezinárodního srovnání Singapur nejhůře. (Global Footprint Network 2016b)

Celkově lze říci, že ČR na tom z hlediska ekologické stopy není nejlépe a do budoucna je potřeba se snažit o její snižování. Deficitní stav, který představuje překročení biokapacity o cca 110 %, je však v porovnání s ostatními sledovanými zeměmi stále možné považovat za spíše průměrný. (Global Footprint Network 2016b)

Prioritní osa V: Stabilní a bezpečná společnost

Poslední část zprávy, tedy pátá osa, si klade za cíl posílení sociální stability, existenci kvalitní veřejné správy a také lepší připravenost na dopady globálních a bezpečnostních hrozeb.

Sledováno je celkem 8 indikátorů:

- Index vnímání korupce
- Účast ve volbách
- Populace žijící pod hranicí chudoby před sociálními transfery a po nich
- Deficit a dluh vládního sektoru
- Průměrná délka soudního řízení
- **Celková zahraniční rozvojová spolupráce**
- Emise skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP
- Přímé zahraniční investice v České republice

Hodnota celkové zahraniční rozvojové spolupráce byla pro porovnání vybrána, neboť je z ní možné vyčíst, které státy nejvíce prosazují chápání světa jako jednoho propojeného celku a zabývají se nejen svými problémy, ale také se snaží přispět k řešení problémů vyskytujících se v méně rozvinutých oblastech světa.

2.3.5 Celková zahraniční rozvojová spolupráce

Z hlediska směřování k trvale udržitelnému rozvoji je zásadní, aby se touto cestou vydal celý svět jako celek, a sice prostřednictvím postupného zapojování se všemi státy. Zejména pro rozvojové země, které často čelí vážným existenčním problémům, je však nastoupení této cesty složité, ba dokonce neproveditelné. Důležitá je tak role vyspělejších států jako průvodců a pomocníků v postupném přecházení na trvale udržitelný rozvoj. Partnerství a spolupráci v této oblasti upravovaly již Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs) a v roce 2015 se vytvoření a posilování těchto vztahů stalo také posledním sedmnáctým, a zároveň zastřešujícím, cílem SDGs.

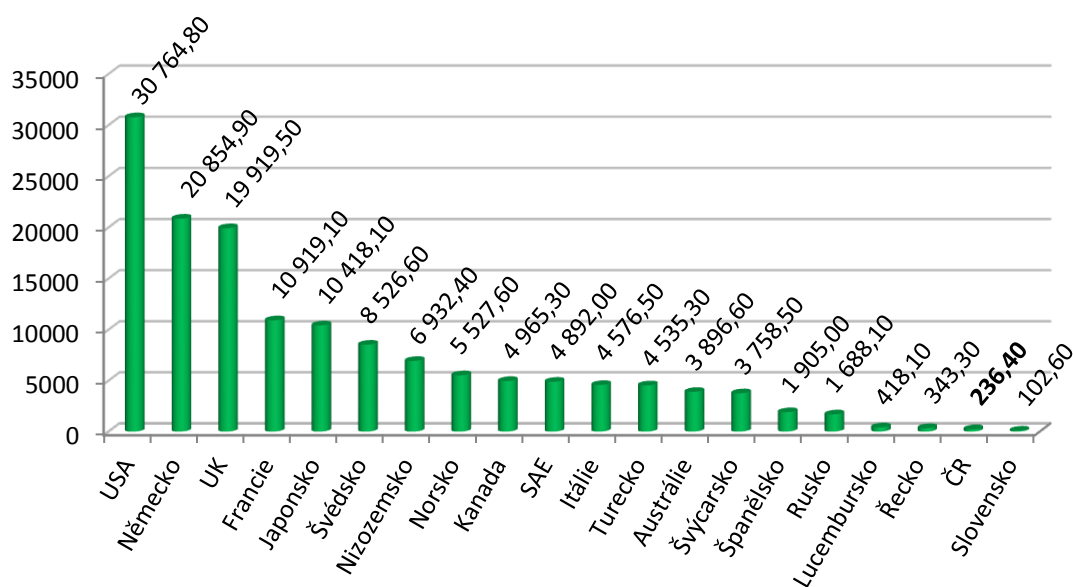
Jednotlivé státy samy rozhodují o prostředcích ze státního rozpočtu, které budou vynaloženy na rozvojovou pomoc a poskytnuty přímo konkrétním zemím. Druhou formou pomoci je potom poskytování příspěvků mezinárodním organizacím (většinou

stanovených určitým % z HDP, jako je tomu například v případě OECD), které je prostřednictvím rozvojových programů přerozdělují jednotlivým zemím.

Právě OECD sleduje ukazatel nazývaný **Oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance – ODA)**, který je použit na obrázku č. 7 pro porovnání zapojení ČR a ostatních zemí do tohoto mezinárodního úsilí. Konkrétně se jedná o ukazatel **Net ODA** vyjádřený v milionech USD, který zahrnuje mimo jiné rozvojové projekty, humanitární pomoc, oddlužení a také příspěvky placené OSN a dalším organizacím. Důležité je, že OECD udržuje také seznam přibližně 150 rozvojových zemí a do hodnoty ODA jsou započítávány jen platby poskytované těmito konkrétními zemím. (OECD 2016b)

Pro srovnání byly vybrány jak významné státy světa, v čele se Spojenými státy, Německem, Japonskem či Ruskem, tak různé evropské státy. Nejbližšího a podmínkami nejpodobnějšího souseda ČR v tomto porovnání opět zastupuje Slovensko. Obdobím, za které jsou hodnoty oficiální rozvojové pomoci vyčísleny, je rok 2015.

Obr. č. 7 Porovnání ODA v ČR a vybraných zemích (v milionech USD) v roce 2015

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD 2016b; 2016

Suverénně největším poskytovatelem rozvojové pomoci byly nejen v roce 2015, ale od počátku vyčíslování tohoto ukazatele v roce 2000, Spojené státy americké. Částka

vynaložená touto zemí představovala více než 30 miliard USD a tvořila tak téměř pětinu celkové hodnoty poskytnuté v roce 2015 všemi státy dohromady. Tato hodnota představovala necelých 147 miliard USD. (OECD 2016b)

Tradičně vysoké částky vynaložilo také Německo, těsně následované Spojeným královstvím. Pomoc obou těchto států se pohybovala kolem 20 miliard USD. Řádově o 10 miliard nižší, avšak stále velice významné, částky na rozvojovou pomoc věnovaly také Francie a Japonsko.

Přední příčky v poskytování rozvojové pomoci obsadily po Francii a Německu také další 3 vyspělé evropské země, a sice Švédsko, Nizozemsko a Norsko. Až za nimi se s příspěvky nepřesahujícími 5 miliard USD umístila Kanada.

Do zahraniční rozvojové pomoci se v posledních letech významně zapojily také Spojené arabské emiráty (SAE). Hodnota jejich příspěvků se skokově zvýšila z roku na rok. Zatímco v roce 2012 přispěly částkou 766 milionů dolarů, o rok později jejich ODA činila téměř 5,5 miliardy dolarů. A v roce 2015, i přes mírný pokles, příspěvek stále dosahoval téměř 5 miliard dolarů. (OECD 2016b)

Zajímavé je také poměrně vysoké zapojení Itálie a Turecka, obě tyto země předstihly státy jako je Austrálie nebo bohaté Švýcarsko. Významně přispívá na rozvojovou pomoc také Španělsko, a to téměř 2 miliardami USD. Naopak Rusko, jako jedna z největších světových zemí a velmocí, věnovalo „jen“ necelých 1,7 miliardy USD. To ale zároveň představovalo nejvyšší částku vynaloženou touto zemí, jejíž příspěvky se většinou pohybovaly kolem 0,5 miliardy. (OECD 2016b)

Více než ČR přispívalo také Řecko, které po významném poklesu mezi lety 2009 a 2013, způsobeném mimo jiné dopady krize v této zemi, opět začalo své příspěvky navyšovat až na současných 343 milionů dolarů. Naopak státem s méně než poloviční sumou vynakládanou na rozvojovou pomoc oproti ČR bylo Slovensko.

Ačkoliv příspěvky zemí EU jako je Bulharsko nebo státy v Pobaltí často nedosahují ani pětiny částky vynaložené Českou republikou, ČR se stále řadí spíše k méně přispívajícím státům. Trend v této oblasti je ovšem, až na mírné výkyvy způsobené hospodářskou situací země, rostoucí. Z původních 38,5 milionů dolarů v roce 2000 se tak ČR postupně dostala na více než 236 milionů v roce 2015. (OECD 2016b)

2.4 OBLASTI SLEDOVANÉ EUROSTATEM A SVĚTOVOU BANKOU

Zatímco předchozí kapitola 2.3 byla věnována oblastem pravidelně sledovaným a vyhodnocovaným v České republice a zaměřovala se především na indikátory týkající se ekonomické oblasti, v rámci této kapitoly budou představeny další zajímavé indikátory, jejichž sledování významně přispívá k vyhodnocení udržitelného směřování světa, tentokrát bez omezení se téměř výhradně na ekonomický pohled, tedy ve smyslu správného chápání trvale udržitelného rozvoje v rozsahu všech jeho 3 základních pilířů.

V rámci kapitoly 2.1 byl zmíněn Eurostat a také Světová banka jako instituce, které se v rámci své široké působnosti věnují také měření a vyhodnocování statistik týkajících se udržitelného rozvoje. Právě jimi sledované indikátory jsou představeny v následující části práce.

Na oficiálních stránkách Eurostatu lze nalézt samostatnou sekci nazvanou **Sustainable Development Indicators** (Indikátory trvale udržitelného rozvoje), která je rozdělena do 9 oblastí zahrnujících společensko-ekonomický rozvoj, udržitelnou spotřebu a výrobu, sociální začleňování (inkluzi), změny v populaci, zdraví obyvatelstva, klimatické změny a problematiku energií, udržitelnou dopravu, přírodní zdroje, celosvětové partnerství a také tzv. good governance neboli správné fungování veřejné správy. (Eurostat 2016c)

K porovnání České republiky a zahraničních zemí je využit indikátor sledovaný Eurostatem reprezentující v předchozích porovnáváních doposud opomíjenou udržitelnost v sociální oblasti. Její součástí je mimo jiné i problematika vzdělání a přístupu k němu, která zároveň představuje i jeden z SDGs.

2.4.1 Populace s nejvýše nižším sekundárním vzděláním

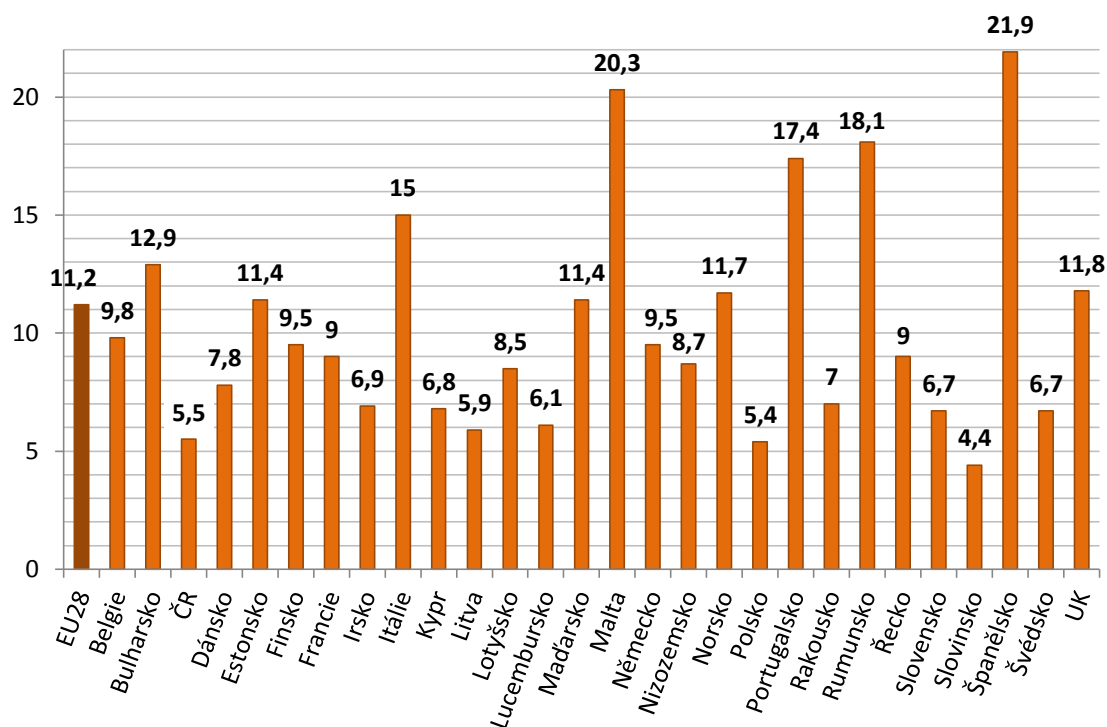
Indikátor nazývaný **Early leavers from education and training** představuje počet obyvatel zemí ve věku 18–24 let, kteří dosáhli nejvýše nižšího sekundárního vzdělání dle klasifikace ISCED 2011 (*International Standard Classification of Education*) a v období 4 týdnů před prováděním šetření se nezapojili do dalšího vzdělávání. Ukazatel je vyjádřený v procentech. (Eurostat 2016c)

Členění vzdělávacích programů dle ISCED je poměrně rozsáhlé a složité. V České republice nižšímu sekundárnímu vzdělání odpovídá absolvování 2. stupně základních

(případně speciálních) škol a nižších ročníků gymnázií a konzervatoří (1.–4. ročníku osmiletých gymnázií a konzervatoří a 1.–2. ročníku šestiletých gymnázií). (Český statistický úřad 2016)

Prostřednictvím tohoto indikátoru jsou v rámci obrázku č. 8 porovnány všechny členské země Evropské unie (kromě Chorvatska, u kterého byla data označena jako nespolehlivá) a Norsko, a to za rok 2014 (nejnovější uvedená data za rok 2015 měla status prozatímní).

Obr. č. 8 Porovnání populace s nejvýše nižším sekundárním vzděláním v ČR, členských zemích EU a Norsku (v %) v roce 2014

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat 2016c; 2016

Je důležité si uvědomit, že k výsledkům tohoto porovnání je nutné přistupovat odlišným způsobem než v předchozím vyhodnocování. Čím nižších hodnot ukazatel nabývá, tím vyšší je v dané zemi procento populace, která prošla stupni vzdělání následujícími po nižším sekundárním. Nízké hodnoty tak v tomto srovnání představují kladné hodnocení. Dále je také nutné vnímat, že výsledky úzce souvisí i s počty obyvatel jednotlivých zemí.

Vzdělání obecně úzce souvisí s mnoha dalšími aspekty společenského i ekonomického života. Ovlivňuje schopnost obyvatel chápat v širších souvislostech, dopomáhá k získání poznatků a praktických dovedností později využívaných a uplatňovaných v zaměstnání, učí člověka být součástí společnosti, vytvářet si vlastní názory a zprostředkovává nové poznatky napříč obory. V neposlední řadě může vzdělání také podněcovat k dalšímu pracovnímu úsilí. Dosažený stupeň vzdělání má také přímý vliv na nezaměstnanost, vnímání událostí okolního světa a přeneseně i na životní úroveň.

V rámci mezinárodního porovnání si ČR stála v této kategorii jako jedna z nejlepších zemí, kdy mladí lidé ve věku 18–24 let s pouze základním vzděláním v roce 2014 představovali jen 5,5 % z celkového počtu osob této věkové kategorie. Tato hodnota byla také zhruba poloviční proti průměru všech států EU, který dosahoval 11,2 %. Většina mladé generace tedy po absolvování povinné školní docházky ve studiu pokračovala, ať už na učňovských oborech, středních školách s maturitou či dále na školách vysokých. Zmíněný vliv vzdělání na zaměstnanost v ČR potom demonstruje fakt, že zatímco pravděpodobnost nezaměstnanosti se u absolventů vysokých škol pohybuje okolo 15 %, u osob jen se základním vzděláním dosahuje až 80 % (EurActiv 2015).

Podstatně jiná situace než v ČR byla například ve Španělsku, které se s hodnotou 21,9 % stalo nejméně úspěšnou zemí Evropy. Vyšší hodnoty se projevíly také v ostatních státech jižní Evropy, tedy v Itálii, Portugalsku, Rumunsku, Bulharsku či na Maltě. Zajímavé byly z tohoto pohledu také hodnoty Norska, které se v rámci Skandinávie vymykaly a byly o více než 4 procentní body výše než u ostatních severských zemí (pouze v případě Finska jen o 2). Zbylé země Evropy se pohybovaly těsně nad (UK, Maďarsko, Estonsko) nebo spíše pod (Slovensko, Dánsko, Francie, ...) průměrem EU, tj. dosahovaly hodnot lepších, než byl tento průměr. Nejlepší hodnoty vykazovalo v tomto směru Slovensko, které společně s Polskem jako jediné předstihlo ČR.

Jak již bylo uvedeno, svoji vlastní skupinu indikátorů sleduje také Světová banka. Na svých stránkách je představuje pod pojmem **World Development Indicators**. Oproti Eurostatu uvádí výrazně větší množství indikátorů, konkrétně 1 420 z různých oblastí, shromažďuje data za delší časové období a umožňuje porovnání v rámci celkem 248 různých území – kromě dat za jednotlivé státy poskytuje také souhrnná čísla za

různá uskupení (např. EU, svět, státy OECD či státy subsaharské Afriky). (World Bank 2016)

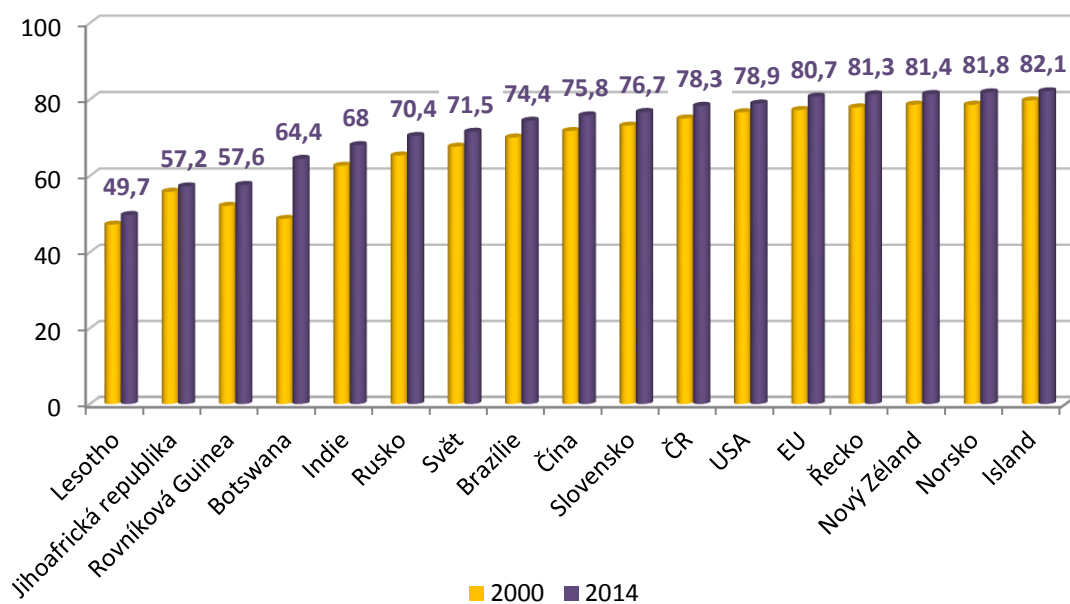
Pro porovnání ČR se zahraničím byl vybrán indikátor reprezentující významný údaj týkající se života obyvatelstva, na který má přímý či nepřímý vliv většina globálních problémů. Přestože patří do demografické oblasti, stává se tento indikátor propojením problémů zahrnujících chudobu, světový hlad či kvalitu života (tak jak tyto problémy definují SDGs), ale i odrazem ekonomické situace, stavu životního prostředí a politické situace.

2.4.2 Naděje dožití při narození

Naděje dožití při narození (Life expectancy at birth) představuje průměrný počet let, jichž by se měl dožít novorozenec, pokud by mortalita zůstala na stejné úrovni jako v době jeho narození. (World Bank 2016)

Pro porovnání, které znázorňuje obrázek č. 9, byly vybrány státy z Evropy, Asie, Ameriky, Afriky i Austrálie, aby bylo možné posoudit rozdíly napříč kontinenty. Uvedeny jsou také průměrné hodnoty za celý svět a Evropskou unii. Srovnávaná období představují roky, po které měly být naplňovány Rozvojové cíle tisíciletí (SDGs). V roce 2000 byly tyto cíle přijaty a v roce 2015 mělo dojít k jejich naplnění. Data za rok 2015 však v době vypracování práce zatím nebyla k dispozici, použit je tedy rok 2014.

Obr. č. 9 Porovnání naděje dožití při narození v ČR a vybraných zemích (v letech) v letech 2000 a 2014

Zdroj: vlastní zpracování dle World Bank 2016; 2016

Velice pozitivním zjištěním je, že naděje dožití se ve všech vybraných státech bez výjimky za posledních 15 let zvýšila, stejně jako světový průměr a průměr za státy EU. Specifikovat, co přesně mělo na toto zvýšení vliv, je však vzhledem k množství různorodých faktorů značně složité. K prodloužení délky života však obecně jednoznačně přispívají tyto faktory: snaha o zkvalitnění lékařské péče, výdaje vynakládané vládami na boj s nemocemi a také zajištění distribuce potřebných léků, stejně jako systémy sociální podpory či investice do zlepšování stavu životního prostředí a ekosystémů. Ne ve všech zemích jsou však uplatňována všechna tato opatření, a proto představuje rozdíl v naději dožití v různých státech až 30 let.

Ke státům s nejnižším předpokládaným věkem dožití patří africké země v čele s Lesothem, kde obyvatelé nemají předpoklad dožití ani 50 let. V těchto zemích představuje významný faktor, kromě chudoby a hladu, především velké procento osob nakažených virem HIV/AIDS. Konkrétně Botswana a Lesotho s více než 20 % populace nakažené tímto virem patří k vůbec nejvíce postiženým zemím. Přibližuje se k nim také Jihoafrická republikou s necelými 16 % nakažených. Za příčinu těchto problémů lze považovat mimo jiné nízkou úroveň zdravotní péče a vzdělanosti, ale také náboženské vlivy a malou osvětu. (Přírodovědci.cz 2013)

Z nejlidnatějších států světa se Indie a Rusko nacházejí pod světovým průměrem 71,5 roku, zatímco Brazílie a Čína tento průměr převyšují (v případě Číny o více než 4 roky).

Mezi státy s nadějí dožití přesahující 81 let se řadí Řecko, Nový Zéland, Norsko a Island (ten překračuje dokonce 82 let). Příčinou těchto výsledků na Islandu, v Norsku a na Novém Zélandu pak může být mimo jiné neznečištěné životní prostředí a vysoká životní úroveň.

ČR se s nadějí dožití 78,3 let nachází spolu se Slovenskem výrazně nad světovým průměrem, hodnoty průměru zemí EU však nedosahuje. Za posledních 15 let se tato hodnota zvýšila z původních 75 let o 3,3 roku. Celkově tedy lze říci, že ČR patří k zemím s vysokou nadějí dožití a vzhledem k dosavadnímu vývoji lze i nadále předpokládat její postupné zvyšování.

2.5 DALŠÍ INDIKÁTORY

Kromě tradičně využívaných indikátorů se objevují i agregované ukazatele nazývané indexy. K jejich vyčíslení je používáno více různých ukazatelů, proto může být jejich interpretovatelnost složitější než v případě indikátorů. K těmto indexům patří například **Index lidského rozvoje** nebo **Index lepšího života**, které stručně představuje následující kapitola.

2.5.1 Index lidského rozvoje

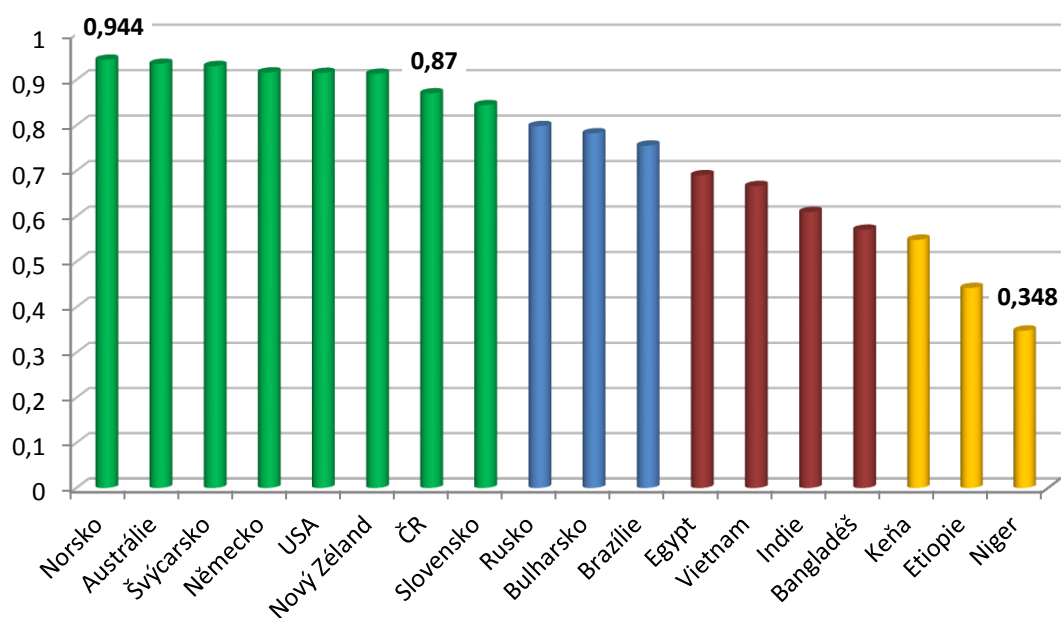
Index lidského rozvoje (Human Development Index – HDI) je ukazatel shrnující 3 různé dimenze a jejich ukazatele, a sice dlouhý a zdravý život (ukazatelem je očekávaná délka života), znalosti (ukazateli jsou podíl gramotných osob a také podíl osob zapsaných k základnímu až vyššímu vzdělání) a důstojný standard života (ukazatelem je HDP na obyvatele). Tyto hodnoty jsou následně převedeny na tzv. indexy dimenzí, kterými jsou index délky života, index vzdělávání a index HDP. Každá z těchto dimenzí má pak stanoveny pevné hraniční hodnoty (nejvyšší i nejnižší), kterých může dosahovat. (Moldan 2009).

Přesné schéma výpočtu tohoto indexu je poměrně složité, a proto není uvedeno, důležité však je, že HDI může nabývat hodnot od 0 do 1, přičemž 1 znamená nejvyšší, a tedy nejlepší možnou hodnotu.

Na základě hodnoty HDI jsou státy světa rozděleny do 4 skupin, a to na státy s velmi vysokou úrovní rozvoje, vysokou úrovní rozvoje, střední úrovní rozvoje a nízkou úrovní rozvoje. (United Nations 2016d)

Na obrázku č. 10 je ČR porovnána z hlediska tohoto indexu s vybranými státy v roce 2014. Země jsou voleny tak, aby byly zastoupeny všechny 4 výše definované skupiny.

Obr. č. 10 Porovnání HDI v ČR a vybraných zemích v roce 2014

Zdroj: vlastní zpracování dle United Nations 2016d; 2016

Z uvedeného srovnání je patrné, že ČR s hodnotou HDI 0,87 zaujímá místo mezi zeměmi s velmi vysokou úrovní HDI, konkrétně obsazuje 28. příčku. Jak je vidět z barevného rozlišení zemí do skupin dle míry rozvoje, Českou republiku řadíme do stejné skupiny jako Norsko, které je s hodnotou 0,944 vůbec nejlepší, Německo či USA. Do této kategorie patří také Slovensko, které obsazuje 35. místo. Tento ukazatel tedy potvrzuje, že z hlediska kombinace vzdělanosti, délky života a HDP na obyvatele si ČR v mezinárodním prostředí stojí velice dobře.

Do kategorie zemí s vysokou úrovní HDI, tedy stále velmi dobrým výsledkem, potom patří Rusko a Brazílie, z evropských států například Bulharsko. Středně vysokou úroveň lze přiřadit zemím jako je Egypt, Vietnam či Indie. Poslední skupinu pak zaujímají země s nízkou úrovní HDI, reprezentované především africkými státy. Vůbec nejnižší hodnotu HDI, a sice 0,348, má Niger.

2.5.2 Index lepšího života

Posledním ukazatelem, který bude představen, je **Index lepšího života (Better Life Index)**, jehož vyčíslování se věnuje OECD.

Základní myšlenkou tohoto indexu je vytvořit protiváhu k indikátorům jako je např. HDP, tedy ukazatel, který by zobrazoval kvalitu života a materiálních podmínek pro život. Bylo tedy identifikováno 11 oblastí, které jsou z tohoto pohledu považovány za podstatné:

- Bydlení (z pohledu podmínek a výdajů)
- Příjmy
- Pracovní místa (výdělky, nezaměstnanost)
- Společnost (kvalita systému sociální podpory)
- Vzdělání
- Životní prostředí (kvalita)
- Občanská angažovanost (demokracie)
- Zdraví
- Životní spokojenost
- Bezpečnost
- Rovnováha mezi pracovním a soukromým životem (Work-Life Balance)

Měření tohoto ukazatele pak vychází z možnosti porovnávat země na základě vlastních preferencí dle nastavení relevantních parametrů u jednotlivých oblastí (u každého parametru je možné zadat jeho důležitost na stupnici od 1 do 5). (OECD 2016c)

Pro online porovnávání vytvořilo OECD samostatnou webovou stránku, kde je možné ihned po zadání preferencí sledovat změny v pořadí zemí. V rámci snahy o nalezení nejlepší země z pohledu tohoto indexu byly na zmíněné stránce zadány maximální hodnoty u všech sledovaných oblastí. Výsledky nebyly překvapivé. Na prvním místě skončila Austrálie, těsně následovaná Švédskem, Norskem, Švýcarskem a Dánskem. Ihned za těmito zeměmi se umístila Kanada, dále také Spojené státy a Nový Zéland. Následoval výčet dalších vyspělých evropských zemí, přerušeny až Japonskem, za kterým těsně následovalo Slovinsko a konečně v druhé polovině hodnocených států také Česká republika. Až za Itálií nebo také Polskem potom následovalo Slovensko, jehož

slabiny spočívají v oblasti příjmů, bydlení, ale i prosazování demokracie. Vůbec nejhůře dopadlo s velkým odstupem Turecko a také Mexiko. (OECD 2016c)

Na umístění ČR měly vliv nepříliš dobré výsledky v kategoriích příjmů a také občanské angažovanosti, pro Českou republiku by tak do budoucna mělo představovat výzvu zlepšení především v těchto oblastech.

Závěrem lze říci, že Index lepšího života představuje zajímavé a unikátní propojení mnoha různorodých oblastí, a je tak přínosný i z hlediska sledování udržitelného rozvoje ve všech jeho dimenzích současně.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývala trvale udržitelným rozvojem a nástroji pro jeho měření (indikátory). Jejím cílem bylo tyto indikátory trvale udržitelného rozvoje analyzovat, využít k porovnání (komparaci) České republiky s vybranými zeměmi a výsledky zhodnotit.

Práce byla rozdělena na 2 hlavní části. První z nich se zabývala trvale udržitelným rozvojem obecně. Nejprve definovala, co trvale udržitelný rozvoj je, a zdůraznila významné události a dokumenty, které představovaly důležité milníky z hlediska vývoje této koncepce. Dále práce vymezila 3 základní pilíře, a sice ekonomický, sociální a environmentální, na nichž celá koncepce staví, a také principy, které by v jejím rámci měly být uplatňovány. Významná část této kapitoly byla věnována vybraným globálním problémům, o jejichž řešení se koncepce udržitelnosti snaží. Zvláštní pozornost byla zaměřena na oblast 17 Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) přijatých v roce 2015. Prostor byl vyhrazen také zahraničním a českým organizacím, institucím a událostem jakkoliv se angažujícím v této oblasti. V závěru kapitoly pak byly shrnuty ekonomické a dobrovolné nástroje využívané pro prosazování udržitelného rozvoje.

Druhá část práce se koncentrovala na indikátory trvale udržitelného rozvoje, tedy ukazatele vyjadřující udržitelné směřování společnosti. Po obecném popisu vývoje a způsobu vybírání vhodných indikátorů přešla práce k samotnému naplnění hlavního cíle, a sice porovnání ČR s vybranými zeměmi. Komparace byla provedena prostřednictvím 9 indikátorů z různých oblastí.

Prvním porovnávaným indikátorem byla **Zadluženost domácností**. Přestože má hodnota tohoto ukazatele v ČR rostoucí tendenci, patří v současné době stále k jedněm z nejnižších v Evropě. Dalším analyzovaným indikátorem byl **HDP na obyvatele**. I když je často zdůrazňována absence zohlednění ekologických dopadů činností národního hospodářství tímto indikátorem, pro zhodnocení ekonomické úspěšnosti je nadále využíván. HDP v přepočtu na obyvatele ČR je pod průměrnou hodnotou EU, jeho potenciál je však rostoucí a v roce 2014 byly výsledky v této oblasti lepší než ve třetině evropských zemí. Pokud chceme posoudit využívání moderních informačních a komunikačních technologií v ČR, nabízí se například indikátor hodnotící **přístup domácností k internetu**. Ani jeho hodnota nedosahuje průměru EU a ČR se, s přibližně

jednou pětinou domácností bez přístupu k internetu, nachází přibližně ve středu mezi porovnávanými státy. Zajímavým ukazatelem z ekologického pohledu je určitě vyčíslování **Ekologické stopy**. V rámci hodnocení byla ekologická stopa země srovnávána s její biokapacitou. Ani v tomto porovnání však ČR nedosáhla uspokojivých výsledků, neboť překračuje biokapacitu přibližně o 110 %. Přestože ji tento výsledek staví na mezinárodní úrovni do pomyslného středu, je tato oblast významnou příležitostí pro zlepšení. Poslední indikátor související se situační zprávou představoval množství financí vynaložených na tzv. **Oficiální rozvojovou pomoc (ODA)**. ČR s příspěvkem ve výši 236 milionů dolarů v roce 2015 patří spíše mezi méně přispívající země, avšak i v této oblasti je zaznamenán rostoucí trend.

Z indikátorů udržitelného rozvoje sledovaných Eurostatem byl vybrán ukazatel vyjadřující **počet obyvatel s nejvýše nižším sekundárním vzděláním**. To v ČR zahrnuje 2. stupeň základních škol a jemu odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Tato oblast přinesla velmi pozitivní výsledky, neboť procento mladých lidí jen s ukončeným základním vzděláním je jedno z nejnižších v Evropě.

Z indikátorů publikovaných Světovou bankou byl vybrán ukazatel **Naděje dožití při narození**. Jeho hodnota v ČR je také uspokojivá, činí 78,3 let, což je jen mírně pod evropským průměrem, a v dlouhodobém srovnání má stále rostoucí tendenci.

Poslední dva porovnávané indikátory reprezentovaly agregované ukazatele zahrnující do výpočtu více různých oblastí. Prvním z nich byl **Index lidského rozvoje** kombinující vzdělání, délku života a HDP. ČR dosahuje v této oblasti velice dobrého výsledku, patří totiž k nejlepší skupině zemí, jejichž úroveň rozvoje je považována za velmi vysokou. Oproti tomu z hlediska **Indexu lepšího života** publikovaného OECD, který kombinuje celkem 11 různých oblastí, si ČR stojí spíše mírně podprůměrně, především kvůli výši příjmů obyvatelstva.

Závěrem lze říci, že Česká republika má ve většině oblastí stále výrazný prostor se zlepšovat, a to právě za pomoci zastřešující koncepce, která chápe všechny oblasti lidského působení jako jeden celek – trvale udržitelného rozvoje. Ten lze sice stále považovat za relativně nový, ale v současném světě naprosto nutný rozvojový rámeček. Pro společnost je totiž důležité dávat si ambiciózní cíle, za které lze považovat i nově definované SDGs, neboť i samotné přibližování se k jejich naplnění představuje pro lidstvo velký úspěch.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1	Piktogramy Rozvojových cílů tisíciletí.....	13
Obr. č. 2	Piktogramy Cílů udržitelného rozvoje	15
Obr. č. 3	Porovnání zadluženosti domácností ČR s vybranými zeměmi (v %), 2004–2014.....	35
Obr. č. 4	Porovnání HDP na obyvatele v ČR a vybraných zemích (v PPS), 2004–2014.....	39
Obr. č. 5	Porovnání domácností s přístupem k internetu v ČR a vybraných zemích (v %) v letech 2006 a 2015	42
Obr. č. 6	Porovnání ekologické stopy a biokapacity v ČR a vybraných zemích (v gha) v roce 2012.....	46
Obr. č. 7	Porovnání ODA v ČR a vybraných zemích (v milionech USD) v roce 2015.....	49
Obr. č. 8	Porovnání populace s nejvýše nižším sekundárním vzděláním v ČR, členských zemích EU a Norsku (v %) v roce 2014	52
Obr. č. 9	Porovnání naděje dožití při narození v ČR a vybraných zemích (v letech) v letech 2000 a 2014	55
Obr. č. 10	Porovnání HDI v ČR a vybraných zemích v roce 2014.....	57

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

apod.	a podobně
BAT	Best Available Technology – nejlepší dostupné technologie
Benelux	Belgie, Nizozemsko a Lucembursko
CH₄	metan
CO₂	oxid uhličitý
CSD	Commission on Sustainable Development – Komise OSN pro udržitelný rozvoj
ČR	Česká republika
EF	Ecological Footprint – ekologická stopa
EMA	Environmental Management Accounting – environmentální manažerské účetnictví
EMAS	Eco-Management and Audit Scheme – systém environmentálního řízení a auditu
EU	European Union – Evropská unie
Eurostat	statistický úřad Evropské unie
gha	globální hektar
HDI	Human Development Index – Index lidského rozvoje
HDP	hrubý domácí produkt
ISCED	International Standard Classification of Education
Kč	koruna česká
km²	kilometr čtvereční
MDGs	Millennium Development Goals – Rozvojové cíle tisíciletí
N₂O	oxid dusný
např.	například

ODA	Official Development Assistance – oficiální rozvojová pomoc
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PPS	Purchasing Power Standard – standard kupní síly
SAE	Spojené arabské emiráty
SDGs	Sustainable Development Goals – Cíle udržitelného rozvoje
TUR	trvale udržitelný rozvoj
tzv.	takzvaný
UK	United Kingdom – Spojené království Velké Británie a Severního Irsku
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development – Konference OSN o životním prostředí a rozvoji
UNDP	United Nations Development Programme – Program OSN pro rozvoj
UNEP	United Nations Environment Programme – Program OSN pro životní prostředí
USA	United States of America – Spojené státy americké
USD	americký dolar
WBCSD	World Business Council for Sustainable Development – Světová podnikatelská rada pro udržitelný rozvoj
WCED	World Commission on Environment and Development – Světová komise pro životní prostředí a rozvoj
WRI	World Resources Institute – Světový ústav zdrojů
WSSD	World Summit on Sustainable Development – Světový summit o udržitelném rozvoji
WWF	World Wide Fund for Nature – Světový fond na ochranu přírody

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje:

HOUGHTON, John. *Globální oteplování: úvod do studia změn klimatu a prostředí*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0636-2.

JENÍČEK, Vladimír, FOLTÝN, Jaroslav. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-326-4.

JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2013. ISBN 978-80-247-4386-8.

MAIER, Karel a kol. *Udržitelný rozvoj území*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2012. ISBN 978-80-247-4198-7.

MOLDAN, Bedřich. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí: situace v České republice*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 978-80-7184-434-1.

MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1580-6.

MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. 2. rozšířené a upravené vyd. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2999-5.

POLÁŠKOVÁ, Anna a kol. *Úvod do ekologie a ochrany životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1927-9.

Elektronické zdroje:

BUSINESS INSIDER. Australia ranks in the top 10 of the 23 richest countries in the world [online]. Allure Media, 14. 7. 2015 [cit. 16. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com.au/the-23-richest-countries-in-the-world-2015-7>

ČESKÁ MANAŽERSKÁ ASOCIACE. CBCSD na Fóru pro udržitelný rozvoj 2015 [online]. Česká manažerská asociace, 15. 1. 2016 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.cma.cz/cbcd-na-foru-pro-udrzitelny-rozvoj-2015/>

ČESKÁ TELEVIZE. Čína předstihla EU: Je druhým největším producentem CO₂ na hlavu [online]. Česká televize, 27. 9. 2014 [cit. 17. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1016142-cina-predstihla-eu-je-druhym-nejvetsim-producentem-co2-na-hlavu>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Zařazení českých vzdělávacích programů do Klasifikace vzdělání (CZ-ISCED 2011)* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2016 [cit. 18. 4. 2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23169548/zarazeni_ceskych_vzdelavacich_programu_do_klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011.pdf

EURACTIV. *Nezaměstnanost mladých v EU a České republice* [online]. EurActiv, 9. 2. 2015 [cit. 18. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/print-version/link-dossier/nezamestnanost-mladych-v-ceske-republice-000125>

EUROSTAT. *GDP per capita in PPS* [online]. European Union, 2016a [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tec00114>

EUROSTAT. *Households with internet access at home* [online]. European Union, 2016b [cit. 16. 4. 2016]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tin00088>

EUROSTAT. *Sustainable Development Indicators* [online]. European Union, 2016c [cit. 17. 4. 2016]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/indicators/complete-set-of-indicators>

GLOBAL FOOTPRINT NETWORK. *Ecological wealth of nations* [online]. Global Footprint Network, 2016b [cit. 17. 4. 2016]. Dostupné z: http://www.footprintnetwork.org/ecological_footprint_nations/index.html

GLOBAL FOOTPRINT NETWORK. *Glossary* [online]. Global Footprint Network, 2016a [cit. 17. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/glossary/>

INVESTIČNÍ WEB. *Odvrácená strana ráje, o které se zatím nemluví: Sázek proti Skandinávii přibývá*. Investicniweb.cz, 7. 2. 2014 [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.investicniweb.cz/2014/2/7/odvracena-strana-raje-o-ktere-se-zatim-nemluvi-sazek-proti-skandinavii-pribyva/>

KURZY.CZ. *Celkové zadlužení domácností (v mil. Kč) – ekonomika ČNB* [online]. Kurzy.cz, 2016a [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/celkove-zadluzeni-domacnosti-v-mil-kc/>

KURZY.CZ. HDP 2016, vývoj hdp v ČR [online]. Kurzy.cz, 2016b [cit. 17. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/hdp/>

NEWS IN ENGLISH. Household debt hits new historic high [online]. Norway's News in English, 11. 11. 2015 [cit. 20. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.newsinenglish.no/2015/11/11/household-debt-hits-historic-high/>

OECD. Better Life Index [online]. Organisation for Economic Co-operation and Development, 2016c [18. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/#/555555555555>

OECD. Household debt (indicator) [online]. Organisation for Economic Co-operation and Development, 2016a [cit. 14. 4. 2016]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/hha/household-debt.htm>

OECD. Net ODA (indicator) [online]. Organisation for Economic Co-operation and Development, 2016b [cit. 16. 4. 2016]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm>

PŘÍRODOVĚDCI.CZ. HIV a AIDS v subsaharské Africe: špatné i lepší zprávy [online]. Přírodovědci.cz – komunikační projekt Přírodovědecké fakulty UK v Praze, 2013 [cit. 18. 4. 2016]. Dostupné z: <https://www.prirodovedci.cz/geograf/clanky/hiv-a-aids-v-subсахarske-africe-spatne-i-lepsi-zpravy>

RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ. *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2016 [cit. 13. 4. 2016]. ISBN 978-80-7440-147-3. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/Aktuality/Situacni-zprava-ke-Strategickemu-ramci-udrzitelneho-rozvoje-CR-2016.pdf>

SINGAPORE DEPARTMENT OF STATISTICS. Latest data [online]. Government of Singapore, 2016. Poslední aktualizace 15. 4. 2016 [cit. 17. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.singstat.gov.sg/statistics/latest-data#9/>

THE HERITAGE FOUNDATION. Albania [online]. The Heritage Foundation, 2016 [cit. 16. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/country/albania>

THE GLOBAL GOALS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT. Goals resource centre. The Icons [online]. Project Everyone, 2016 [cit. 20. 4. 2016]. Obrázek ve formátu PNG. Dostupné z: <http://www.globalgoals.org/resource-centre/the-basics/>

THE LOCAL. Danes' buying power lags behind their incomes [online]. The Local Europe AB, 22. 9. 2015 [cit. 16. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.thelocal.dk/20150922/danes-purchasing-power-doesnt-match-their-high-incomes>

TÝDEN UDRŽITELNOSTI. Co je evropský týden udržitelného rozvoje [online]. Úřad vlády České republiky – Oddělení pro udržitelný rozvoj, 2015 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.tydenudrzitelnosti.cz>

UNIC PRAHA. Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) 2015 – 2030 [online]. UNIC Praha: United Nations Information Centre Prague – Informační centrum OSN v Praze, 2016 [cit. 26. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs-2015-2030/>

UNITED NATIONS. Human Development Index trends, 1990–2014 [online]. United Nations, 2016d [cit. 18. 4. 2016]. Dostupné z: <http://data.un.org/DocumentData.aspx?q=human+development+index&id=378>

UNITED NATIONS. Charter of the United Nations [online]. United Nations, 2016b [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.html>

UNITED NATIONS. IAEG-SDGs [online]. United Nations, 2016c [cit. 12. 4. 2016]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/>

UNITED NATIONS. Sustainable development goals [online]. United Nations, 2016a [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

VLÁDA ČR. Rada vlády pro udržitelný rozvoj [online]. Vláda ČR, 2016a [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rada-vlady-pro-udrzitelny-rozvoj--120432/>

VLÁDA ČR. Vydání Situační zprávy ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje ČR 2016 [online]. Vláda ČR, 2016b [cit. 12. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/udrzitelny-rozvoj/aktuality/vydani-situacni-zpravy-ke-strategickemu-ramci-udrzitelneho-rozvoje-cr-2016--142152/>

WORLD BANK. Have the MDGs affected developing country policies and spending? Findings of new 50 country study [online]. The World Bank Group, 20. 8. 2015 [cit. 25. 3. 2016]. Obrázek MDGs ve formátu PNG. Dostupný z: <http://blogs.worldbank.org/publicsphere/have-mdgs-affected-developing-country-policies-and-spending-findings-new-50-country-study>

WORLD BANK: World Development Indicators [online]. The World Bank Group, 2016 [cit. 17. 4. 2016]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>

Abstrakt

MATHAUSEROVÁ, Michala. *Komparace indikátorů trvale udržitelného rozvoje v České republice a v zahraničí*. Plzeň, 2016. 69 s. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta ekonomická.

Klíčová slova: trvale udržitelný rozvoj, indikátory, globální problémy, společnost, ekonomika, životní prostředí

Předložená bakalářská práce je zaměřena na trvale udržitelný rozvoj a nástroje pro jeho měření (indikátory). Jejím cílem je tyto indikátory analyzovat, využít je k porovnání České republiky s vybranými zeměmi a výsledky zhodnotit. První část práce se zabývá trvale udržitelným rozvojem obecně, jeho definicí, vývojem, základními pilíři a principy. Věnuje se také hlavním problémům, které se trvale udržitelný rozvoj snaží řešit, spolu s organizacemi a vybranými nástroji potřebnými pro tuto činnost. V druhé části práce je ČR porovnána pomocí 9 různých indikátorů, například HDP na obyvatele, Naděje dožití při narození, Ekologické stopy nebo Indexu lidského rozvoje, s vybranými zahraničními zeměmi, a jsou formulovány zjištěné výsledky.

Abstract

MATHAUSEROVÁ, Michala. *Comparison of indicators of sustainable development in the Czech Republic and abroad*. Plzeň, 2016. 69 s. Bachelor Thesis. University of West Bohemia. Faculty of Economics.

Key words: sustainable development, indicators, global problems, society, economics, environment

The presented bachelor thesis is focused on sustainable development and instruments for its measurement (indicators). Its goal is to analyse these indicators, use them to compare the Czech Republic with selected countries and to evaluate the results. In the first part the thesis deals with sustainable development in general, with its definition, development, basic pillars and principles. It also attends to the main problems, which sustainable development is trying to solve, together with organizations and selected instruments needed for this activity. In the second part of this thesis the Czech Republic is compared with selected foreign countries using 9 different indicators, e.g. GDP per capita, Life expectancy at birth, Ecological Footprint or Human Development Index, and the findings are formulated.